

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÖZLÜ TARİHE YÖNELİK
TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNEM SAYIMLI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM

ARALIK 2017

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÖZLÜ TARİHE YÖNELİK
TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNEM SAYIMLI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM

ARALIK 2017

"Roketel Ög-öçilkerinin Söyle Tarıfı Yarımlık İnanımlarına İnceleme" başlıklı bu yüksek lisans tezi, Temel Eğitim Araştırma Dalı, Sosyal Eğitimi İhtisas Dalında hazırlanmış ve jüriimiz tarafından kabul edilmiştir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Başkan Doç. Dr. Mustafa OKTAŞ

Üye-Yat. Doç. Dr. Hakan DURAN

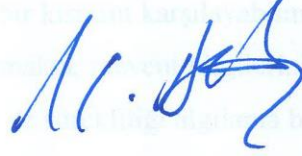

Sinem SAYIMLI

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“İlkokul Öğrencilerinin Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarının İncelenmesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Mustafa BEKTAŞ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hakan TURAN

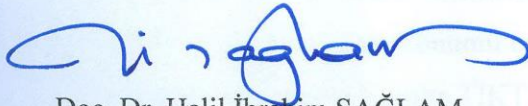

Üye: Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

25../12/2017

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Günümüzde meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinde önemli değişimler yaşanmaktadır. Öğrenmenin merkezinde öğrencilerin yer alması ile birlikte, öğretmenlerin yol gösterici olarak öğrenmeyi kolaylaştırması, rehberlik yapma görevini üstlenmesi daha önemli hale gelmektedir. Bu durum öğretmen ve öğrencilere yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılmalarını sağlamada öğrenci merkezli yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda sözlü tarih, öğrenci merkezli bir yöntem olarak ortaya çıkan bu ihtiyacın bir kısmını karşılayabilmektedir. Sözlü tarih çalışmasıyla öğrenciler derslerde aktif olmakta, mevcut bilgilerini zenginleştirmekte, birer tarihçi rolüne girerek başta değişim ve sürekliliği algılama becerisi olmak üzere birçok beceriyi kazanmaktadırlar. Bu yöntemin derslerde kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının bilinmesi gerekmektedir. Bunun için ilkokul öğrencilerinin sözlü tarih tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi ve ilkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarının incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çalışmanın vücut bulmasına katkı sağlayan, teşekkürü fazlasıyla hak eden birçok insanın olduğu bir gerçektir. Çalışmam boyunca bana inanan, beni yönlendiren, sonsuz sabır ve hoşgörü gösteren, desteğini hiç bir zaman esirgemeyen Danışmanım Değerli Hocam Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM'a; ölçek geliştirme ve analiz sürecinde görüş ve önerileriyle çalışmaya büyük katkı sağlayan Kıymetli Hocalarım Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK'e ve Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN'a gönülden teşekkür ederim. Ders döneminde ve tez döneminde görüşlerinden yararlandığım Değerli Hocalarım Doç. Dr. Mustafa Bektaş'a, Yrd. Doç. Dr. Ebru UZUNKOL'a teşekkürü bir borç bilirim. Hayatım boyunca bana karşı hem maddi hem de manevi desteğini esirgemeyen, bana güç veren, emeklerini asla ödeyemeyeceğim başta sevgili annem Şebnem SAYIMLI'ya ve tez konumu belirlememde etkili olan ve çalışmam boyunca yanımda olan anneannem Kamile TIKTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÖZLÜ TARİHE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Sayımlı, Sinem

Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Aralık, 2017. xii+91 Sayfa.

Bu araştırma, ilkokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir sözlü tarih tutum ölçeği geliştirilmesi ve ilkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla iki alt boyuttan oluşan 15 maddelik Sözlü Tarih Tutum Ölçeği (STTÖ) geliştirilmiştir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .76 olan ölçek, varyansın % 46.62'sini açıklamaktadır. Tarama modeliyle yapılan bu çalışmada verilerin analizinde anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutları "*bireysel*" ve "*toplumsal*"dır. Ölçek, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde ilkokul 3 ve 4. sınıflarda öğrenim gören 817'si (%50.3) kız, 807'si (%49.6) erkek olmak üzere toplam 1624 öğrenciye uygulanmıştır. Veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirlik analizlerinden sonra veriler araştırmanın alt problemlerine göre analiz edilmiştir.

Elde edilen verilere uygulanacak testleri belirlemek amacıyla yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda bağımsız değişkenlerin dağılımlarının normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, okul türü, aile türü, kendine ait oda olup olmaması durumu, anne babalarının birlikte yaşayıp yaşamaması durumları için bağımsız değişken düzeyi iki olduğundan sözlü tarihe yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan t-testi ile yapılmıştır. Aile gelir düzeyi ve tarihle ilgili konulardan hoşlanma durumlarının *toplumsal* boyutu varyansların homojen ve bağımsız değişken düzeyinin ikiden fazla olmasından dolayı farkların önem kontrolü Tek Yönlü Varyans Analizi ile tarihle ilgili konulardan hoşlanma durumlarının *bireysel* boyutu ve ölçek toplamı varyansların homojen olmaması ve bağımsız değişken düzeyinin ikiden fazla olmasından dolayı farkların önem kontrolü Welch testi ile belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda

farkın hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda Welch test tekniği kullanıldığı zaman ikili karşılaştırmalar için Tamhane testi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının kız öğrenciler lehine; okul türüne göre devlet okuluna devam eden öğrenciler lehine; tarih konularından hoşlanma düzeyine göre tarih konularından hoşlanan öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Sınıf düzeyinin, aile türünün, aile gelir düzeyinin, kendilerine ait odalarının olup olmamasının, anne babalarının birlikte yaşayıp yaşamamasının öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve yeni araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü Tarih, Sözlü Tarih Tutum Ölçeği, Tutum Ölçeği, İlkokul, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ATTITUDES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS TOWARDS ORAL HISTORY

Sayimli, Sinem

M.Sc Thesis, Primary School Department, Primary School Teaching Program

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

December, 2017. xii+91 Pages.

This research was conducted to develop a valid and reliable oral history attitude scale for primary school students and to determine the attitudes of primary school students towards oral history. For this purpose, 15-item Oral History Attitude Scale (OHAS) consisting of two sub-factors was developed. The scale with Cronbach Alpha reliability coefficient .76 explains 46.62% of the variance. In this research done by survey model, the level of significance in the analysis of the data was defined as .05. The sub-factors of the scale are “*individual*” and “*social*”. The scale has been applied for 1624 students consisting of 817 (50.3%) female and 807 (49.6%) male students who are studying in 3. and 4. years of primary school in Sakarya in the academic year of 2017-2018. After analyzing the validity and reliability of the data collection tool, the data were analyzed according to the sub-problems of the research.

As a result of the Kolmogorov-Smirnov test which performed to determine the tests to be applied to the obtained data, it has been seen that the distributions of the independent variables are normal. The significance control of the difference between attitude average scores towards oral history was made by t-test applied to the independent groups as independent variable level is two for the gender of the students, grade level, school type, family type, availability of their own room and the status of parents' living together. Since the homogeneous and independent variable level of social factor variances of family income level and history-related likes is more than two, the significance control of the differences is determined by the single way variance analysis.

Since the scale variances and individual factors of history-related likes are not homogeneous and independent variable level is more than two, the significance control of the differences is determined by the Welch test. In cases where the result

of the single-way analysis of variance was found significant, Scheffe test was performed in order to determine difference originated from differences among the which averages. When the variances are not homogeneous, Tamhane test was performed for binary comparisons when the Welch test technique is used.

As a result of the research, it has been realized that the attitudes of students towards oral history differ significantly in favor of the female students according to their gender; in favor of students who attend state school; in favor of students who enjoy history topics according to enjoyment of history subjects It has been understood that grade level, school type, family type, family income level, availability of their own room and the status of parents' living together haven't differed the attitudes of students towards oral history. The findings were discussed in the light of the literature and suggestions for new investigations were given.

Keywords: Oral History, Oral History Attitude Scale, Attitude Scale, Primary School, Social Science, Life Science.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	i
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Abstract	vi
İçindekiler	viii
Tablolar Listesi	xi
Şekiller Listesi	xii
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Problem Cümlesi	4
1.2 Alt Problemler	4
1.3 Gerekçe ve Önem	4
1.4 Varsayımlar	5
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	6
1.7 Simgeler ve Kısaltmalar	6
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar	8
2.1 Sözlü Tarih ve Tanımı	8
2.1.1 Sözlü Tarih Görüşmeleri	10
2.1.1.1. Görüşmeci	10
2.1.1.2. Görüşülen Kişi	11
2.1.1.3. Konu	12
2.1.1.4. Görüşme Teknikleri	13
2.2 Sözlü Tarih Çalışmalarının İşlem Basamakları	15
2.2.1 Hazırlık Aşaması	16

2.2.2 Uygulama Aşaması	17
2.2.3 Rapor Edilme Aşaması	19
2.2.4 Sunum Değerlendirme Aşaması	19
2.3 Sözlü Tarihin Tarihçesi	20
2.3.1 Sözlü Tarihin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	20
2.3.2 Sözlü Tarihin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	24
2.4 Hayat Bilgisi Programı Kapsamında Sözlü Tarih	26
2.5 Sosyal Bilgiler Programı Kapsamında Sözlü Tarih	28
2.6 Sözlü Tarihin Gelişiminde Etkili Olan Yaklaşımlar	30
2.6.1 Daha Çok Tarih Yaklaşımı	30
2.6.2 Anti Tarih Yaklaşım	31
2.6.3 Nasıl Bir Tarih Yaklaşımı	31
2.7 Sözlü Tarihin Üstünlükleri	32
2.8 Sözlü Tarihin Sınırlılıkları	34
2.9 Sözlü Tarih Çalışmalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	37
2.10 İlgili Araştırmalar	40
2.10.1 Yurt Dışında Yapılan Sözlü Tarih Çalışmaları	40
2.10.2 Türkiye'de Yapılan Sözlü Tarih Çalışmaları	42
3. Bölüm, Yöntem	48
3.1 Araştırma Modeli	48
3.2 Çalışma Grubu	48
3.3 Veri Toplama Araçları	50
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	50
3.3.2 Sözlü Tarih Tutum Ölçeği	50
3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi	57
4. Bölüm, Bulgular ve Yorum	59

5. Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler	70
5.1 Sonuç ve Tartışma	70
5.2 Öneriler	75
5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	75
5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler	76
Kaynakça	77
Ekler	85
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	91

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. İlkokul Hayat Bilgisi Programlarında Sözlü Tarih Kazanım Örnekleri	27
Tablo 2. İlkokul Sosyal Bilgiler Programı'nda Sözlü Tarih Kazanım Örnekleri	29
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri	49
Tablo 4. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Bulgular.	53
Tablo 5. "Sözlü Tarih Tutum Ölçeği"ne İlişkin Alpha ve Split Half İki Yarı Test Güvenirliği Sonuçları	56
Tablo 6. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğinde Yer Alan Maddelerin Alt ve Üst Gruplarının Karşılaştırılması	57
Tablo 7. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğine (STTÖ) İlişkin Betimsel Veriler	59
Tablo 8. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	60
Tablo 9. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	61
Tablo 10. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	62
Tablo 11. Öğrencilerin Aile Türlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	63
Tablo 12. Öğrencilerin Algılarına Göre Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	64
Tablo 13. Öğrencilerin Kendilerine Ait Odaları Olup Olmamasına Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	65
Tablo 14. Öğrencilerin Tarihle İlgili Konulardan Hoşlanma Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	66
Tablo 15. Öğrencilerin Tarihle İlgili Konulardan Hoşlanma Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Tamhane's T2 Sonuçları.....	67
Tablo 16. Öğrencilerin Anne Babalarının Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sözlü Tarih İş Akış Şeması	15
Şekil 2. Yamaç-Birikinti Grafiği	52
Şekil 3. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğine ilişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu ...	55

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişmelere bağlı olarak bilgi üretiminin hızla artması sonucunda doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak seçici olmayı zorunlu hale getirmektedir. Artık birey ve toplumun geleceği bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerine bağlı duruma gelmiştir. Bireylere bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında en büyük görev eğitim kurumlarına düşmektedir. Öğrencileri iyi birer yurttaş olarak hayata ve üst öğrenime hazırlamayı amaç edinmiş bir sosyal kurum olarak ilkokul, öğrencilerin bir bütünlük içinde gelişmesine önem verir (Özdemir, 1998). Öğrencilerin bir bütünlük içinde gelişmesinde, kendilerini ve çevrelerini tanımalarında, yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin önemli bir yeri vardır (Gültekin, 2015). Farklı disiplinlerden seçilerek oluşturulmuş, bütünleştirilmiş, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun hale getirilmiş olan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde kazanımların uygunluğu da dikkate alınarak okul dışı öğrenmelere yer verilmesi öğrencilerin hayata hazırlanmaları bakımından büyük önem taşımaktadır (Foran, 2008; Öztürk, 2006; Sağlam, 2007). Okul dışı öğrenme, öğretmen ve öğrencilere eşsiz fırsatlar sunabilir. Öğretmenlerin bu fırsatların farkında olması ve bunu kavraması çok önemlidir (Foran, 2008). Okul dışı öğrenme ile öğrenciler, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin günlük yaşamla olan ilişkisini fark edebilirler. Böylece öğrenciler sınıfla gerçek yaşam arasında bağ kurmayı öğrenir, velilerin bir kaynak olarak öğrencilerin öğrenme etkinliklerine destek olmalarını sağlayabilirler (Alleman and Brophy, 1994). Bu bağlamda sözlü tarih, velilerden bir kaynak olarak yararlanmaya imkân veren okul dışı öğretim yöntemlerinden biridir.

Sözlü tarih, belirli bir konu etrafında, o konuyla ilgili kişilerle yapılan ve kaydedilen, uzun söyleşiler sonucu ortaya çıkan bilgileri belirli bir sistem içerisinde değerlendirmektir (Öztürkmen, 1998; Tan, 1997). Başka bir ifadeyle sözlü tarih,

yaşayan kişilerin, toplumsal olayların, tanıdık kişilere dair anlatımlarının, genel olarak anılarının mülakat yoluyla kayda geçirilmesi (Somersan, 1998) olarak tanımlanabilir. Öğrencilere önemli öğrenme fırsatı sağlayarak tarih bilincinin gelişmesine ve öğrencilerin hayatla dersler arasında bağ kurabilmelerine imkân verebilecek olan sözlü tarih etkinliklerinin anne, baba, dede, babaanne, anneanne gibi kişilerle yürütülmesi mümkündür (Demircioğlu, 2010). Bir öğrenci, dedesinin veya bir yakınının düşününce sözlü tarih çalışmasına uygun olarak ele alabilir. Bu şekilde öğrenciler kendisinden farklı dönemlere şahit olmuş kişilerle görüşerek, eski kuşak ile yeni kuşak arasında köprü kurulmasını, böylece gerçek hayatla ilgili öğrenmeler gerçekleştirebilirler.

Eleştirilere rağmen bugün, okullarda sözlü tarihe karşı bir ilgi olduğu görülmektedir. Sözlü tarih sayesinde öğrencilerin yaparak, yaşayarak, soru sorarak, kendi hayatları ile geçmiş arasında empati kurarak beceriler kazanabilecekleri düşünülmektedir. (Arslan, 2013; İncegöl, 2010; Kaplan, 2005; Sarı, 2007). Öğrencilere sürekli gelişen ve değişen dünyaya karşı gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırırken, onların sosyal yönden de beceri ve tutum geliştirmeleri çok önemlidir (İncegöl, 2010). Sözlü tarih öğrencilere bilgi, beceri ve değer kazandırırken onları sosyal yönden de geliştirmektedir. En önemlisi öğrenciler sözlü tarih kapsamında yaptıkları çalışmalar ile geçmişten bugüne meydana gelen değişim ve sürekliliği algılamakta ve değişim ve sürekliliğin zorunlu olduğunu kavrayabilmektedirler. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'ndaki, "Evimizde Hayat" ünitesinde yer alan *"Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır"* ile *"Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir"* (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017) ile İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki "Birey ve Toplum" öğrenme alanında yer alan *"Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar"* "Kültür ve Miras" öğrenme alanında yer alan *"Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak ailesinin geçmişine dair soyağacı oluşturur"*, *"Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir"* (MEB, 2017a) kazanımları sözlü tarih çalışmasına uygun olarak ele alınabilir. Böylece öğrencilerin öğrenme meraklarının ve tarih bilinciyle birlikte yakından uzağa doğru çevreye yönelik farkındalıklarının artırılması mümkün hale gelebilir.

Sözlü tarihin, eğitim amaçlı çalışmalarda kullanılmaya başlandığı ve temel eğitimden itibaren okul programlarında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2005; Doğan, 2015). Akademik düzeyde tarihçilerin kullandığı bir veri toplama aracı olarak uzun yıllardan beri kullanılmakta olan sözlü tarih, son yıllarda okul düzeyinde bir öğretim yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tarihçiler sözlü tarih yöntemini okul düzeyinde kullanabilmek için bu yöntemi ders konularına uyarlamaya çalışmışlardır (Kaya, 2013).

Sözlü tarih; tarih, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yararlanılabilecek yöntemlerden biri olmaya aday olabilir. Bu bağlamda sözlü tarihin çeşitli araştırmalara (Ablak, 2016; Akçalı ve Aslan, 2012; Akbaba ve Kılcan, 2012; Arslan, 2013; Doney, Parker ve Freathy, 2017; İncegöl, 2010; Kaya, 2013; Kurtdede Fidan, 2015; Sarı, 2007) konu olduğu görülmektedir. Ablak (2016) tarih ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözlü tarihe yönelik tutumlarını incelemiştir. Akçalı ve Aslan (2012) sözlü tarihin sosyal bilgiler dersinin tarih konularının öğretiminde öğrencilerin derslere aktif katılımlarını sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Akbaba ve Kılcan (2012) ise tarih ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sözlü tarih tutum ölçeği geliştirmişlerdir. Arslan (2013), sözlü tarihin ortaöğretim öğrencileri üzerindeki yansımaları ile ilgili olarak tarih dersinde ve ders kitaplarında sözlü tarihe yer verilmesinin öğrencilerin tarih derslerine yönelik sevgiyi, ilgiyi arttırdığını, toplumsal hoşgörüye ve barışa katkı yaptığını belirlemiştir. Doney, Parker ve Freathy (2017) sözlü tarihten elde edilen fikirlerle din eğitimi tarihçiliğini zenginleştirmeyi konu edinmişlerdir. İncegöl (2010), Kaya (2013) ve Sarı (2007) sözlü tarih çalışmasının derslerde bir yöntem olarak kullanılmasının etkilerini incelemiş ve sözlü tarih yönteminin öğrencilerin derslere aktif katılımlarına ve derslerle yaşam arasında bağ kurmalarına olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Kurtdede Fidan (2015), sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanımına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini ele aldığı araştırmasında, uygulama boyutunda yaşanan bazı sorunlara karşın sözlü tarihin öğrencilerin birçok becerisini geliştirdiğini belirlemiştir. Yapılan bu çalışmaların ilkökul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik olmadığı anlaşıldığından bu çalışmanın bahsi geçen çalışmalardan farklı olduğuna karar verilmiştir.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

Bu araştırmanın problem cümlesi; “İlkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumları nasıldır?” şeklindedir.

1.2 ALT PROBLEMLER

1. İlkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumları ne düzeydedir?
2. İlkokul öğrencilerinin cinsiyetleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. İlkokul öğrencilerinin sınıf düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. İlkokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türü ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. İlkokul öğrencilerinin aile türü ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. İlkokul öğrencilerinin algılarına göre aile gelir düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. İlkokul öğrencilerinin kendilerine ait odaları olması ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. İlkokul öğrencilerinin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. İlkokul öğrencilerinin anne babalarının birlikte yaşama durumları ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.3 GEREKÇE VE ÖNEM

İlkokul öğrencilerini etkin bir vatandaş olarak hayata ve üst öğrenime hazırlamada önemli bir görevi bulunan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde (Sağlam, 2017) öğrencilerin kendilerini doğru biçimde ifade edebilmeleri, sosyal hayatta olup bitenleri rahatlıkla kavrayabilmeleri, problemlere mantıklı çözümler üretebilmeleri için öğrenme öğretme sürecine aktif olarak katılmaları gerekir. Bunun için

öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine imkân veren yöntemlerin işe koşulmasına ihtiyaç vardır. Sözlü tarih, öğrencileri öğrenme öğretme sürecinde aktif kılan, gerçek dünya ile ilgili öğrenmelerine imkân veren yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Sözlü tarihin derslerde bir yöntem olarak kullanılmasının etkililiği ile ilgili çeşitli araştırmalar bulunmakla (Kaya, 2013; İncegöl, 2010; Sarı, 2007) birlikte bu çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Özellikle sözlü tarih yöntemine ilişkin tutumları ölçebilecek araç sayısı oldukça sınırlıdır. Akbaba ve Kılcan'ın (2012), geliştirdiği tutum ölçeği sosyal bilgiler ve tarih öğretmeni adaylarına yöneliktir. İlkokul öğrencilerine yönelik sözlü tarih tutum ölçeğine rastlanmamıştır. Bu çalışmada ilkokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir sözlü tarih tutum ölçeği geliştirilmesi ve ilkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sözlü tarihle ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4 VARSAYIMLAR

Araştırmada aşağıdaki varsayımdan hareket edilmiştir.

1. İlkokul 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin ölçeği içtenlikle cevapladığı ve cevaplarının gerçek algılarını yansıttığı varsayılmıştır.

1.5 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma,

1. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Sakarya ilinde öğrenim gören 817'si kız, 807'si erkek olmak üzere toplam 1624 ilkokul 3 ve 4. sınıf öğrencisi ile,
2. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğine (STTÖ) verilen cevaplar ile,
3. İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersi "Evimizde Hayat" ünitesinde yer alan iki kazanım ile,
4. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi "Birey ve Toplum" öğrenme alanından bir, "Kültür ve Miras" öğrenme alanından iki olmak üzere toplam üç kazanım ile sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Tarih: “Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim”(TDK, 2017)dalıdır.

Sözlü Tarih: Bir konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmak için bu konu hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak bilgi, deneyim ve yaşantı sahibi olan kişilerle görüşme yapılarak, bu görüşmelerin kayıt altına alınması, değerlendirilmesi ve raporlaştırılmasıdır.

Sosyal Bilgiler Dersi: “Hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır”(Öztürk, 2012: 4).

Hayat Bilgisi Dersi: “Öğrencilerin içinden geldikleri toplum hayatının ve doğal çevrenin onlarla ilgili olan tüm yönlerinin gerçek ortamlardaki doğallığı içerisinde ele alındığı ve onların gelişim düzeylerine uygun bir biçimde düzenlendiği, ilgilerine, meraklarına ve ihtiyaçlarına hitap eden bir derstir” (Bektaş, 2012: 15).

Tutum: Bir sorun karşısında kişinin gösterdiği davranış, izlediği yol ve o sorunu ele alış biçimidir.

Görüşmeci: Belli bir konu hakkında bilgi sahibi olmak için konu ile ilgili bilgi sahibi olan kişi ya da kişilerle görüşme yapan kişidir.

Konuşmacı: Sözlü tarih görüşmelerinde üzerinde çalışılan konu hakkında doğrudan ya da dolaylı şekilde bilgi sahibi olan, görüşmecinin görüşme yaptığı kişi ya da kişilerdir.

1.7 SİMGELER VE KISALTMALAR

BİSAV: Bilim ve Sanat Vakfı

BSM: Belgesel Sinemacılar Birliği

Çev. : Çeviren
Ed. : Editör
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK: Türk Dil Kurumu
TÜSTAV: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 SÖZLÜ TARİH VE TANIMI

Sözlü tarih, insanların yaşam öykülerinden doğmuştur. İnsanlar yaşamlarının başlangıcından bitişine kadar hayatlarını sürdürdükleri toplumda birçok şeye şahit olmaktadır. İnsanların yaşamlarını şekillendiren olayların gerçek yüzünü öğrenmek, bu konuda derinlemesine bilgilere ulaşmak, bu olayları yaşayan, bunlara tanık olan birincil kaynak durumundaki kişilerin tanıklıklarına, hikâyelerine başvurmayı gerektirmektedir. Bu sebeple *"sözlü tarih, belirli bir olayın yaşandığı dönemde yaşamış, bir olaya dolaylı ya da doğrudan iştirak etmiş ya da bir olaya şahitlik eden insanların tecrübelerini doğrudan dinleme şansı bulmuş kişilerden veri elde etme yöntemidir. Sözlü tarih kaydedilmiş rastgele bir görüşme değil belirli bir konunun planlı, yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış ve dolaysız bir şekilde işlenmesidir"* (McAdoo, 1980, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 671). Bir başka ifadeyle; *"Sözlü tarih insanlara tarihlerini kendi sözleriyle geri verir. Onlara geçmişini verirken geleceği kurmak için de yol gösterir"* (Thompson, 1999, Akt. Kumru, 2009: 93). *"Sözlü tarih, kendi içinde ayrı bir alan değil, tarih araştırmaları için önemli veriler sağlayan bir araştırma yöntemidir"* (Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 670). Toprak nasıl tarihi içinde barındırıyorsa insanların yaşam öyküsü de tarihin bir parçasını oluşturmaktadır. Bütün insanların yaşam öyküsü tarihin içerisindedir ve tarihi oluşturmaktadır. İşte sözlü tarihte bunu destekleyen bir yöntemdir. Genellikle tarih derslerinde, tarih konuları hakkında ayrıntılı bilgi elde etmek adına kullanılan sözlü tarih yöntemi, ilkökul düzeyinde de kullanılabilir bir yöntemdir.

Öğrenciler geçmişteki yaşam biçimleri, evdeki yaşam, bayramlar, düğünler, eğitim, açlık, yoksulluk, çalışma hayatı, soyadların kökenleri ve anlamları, önemli günler

gibi konular hakkında sözlü tarih çalışması yapabilmektedir. Sözlü tarih çalışması ile öğrenciler, geçmişte yaşayan sıradan insanların hayatları ile ilgili bilgi sahibi olmakta ve günümüz ile geçmiş arasında karşılaştırmalar yaparak değişim ve sürekliliği algılamaktadır. Sözlü tarih çalışması yakından uzağa ilkesine bağlı olarak ilkokul düzeyinde gerçekleştirilebilecek bir çalışmadır. Özellikle bu yöntemin ilkokul 4. sınıftan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu anlamda sözlü tarih çalışması, tüm eğitim basamaklarında uygulanabilen ve öğrencilerin geçmiş ile günümüzü karşılaştırabilecekleri konuları içeren bir öğretim yöntemi olarak tanımlanabilir (Kabapınar ve İncegöl, 2016: 75). Bu şekilde öğrenciler gündelik yaşamın tarihini öğrenmekte ve var olan bilgi birikimlerini zenginleştirme imkânına sahip olmaktadır.

Sözlü tarih ile yazılı kaynaklar dışına çıkılarak, araştırma yapılan konu hakkında birincil elden bilgi edinilmektedir. Bu da bilinen gerçeklerin ötesine ulaşılmasını sağlamaktadır. Buna bağlı olarak tarihin toplumsal anlamı da bir takım değişikliklere uğramaktadır. Sözlü tarih ile gerçek hayat, tarihin içine girmektedir. "*Sözlü tarih, tarihi kişilikler ve olaylarla ilgili olarak ilk elden bilgiye sahip kişilerle görüşme yoluyla elde edilen bilgileri belirli bir sistem içerisinde değerlendirerek incelemektir*" (Yaşar ve Gültekin, 2012: 103). Sözlü tarih, ilgili kişilerle belli plan ve kurallar çerçevesinde çalışmayı gerektirir. Çalışma sürecinde her bir çalışma basamağı için ayrı plan yapılarak çalışmaya devam edilmektedir.

"*Sözlü tarih yöntemi, öğrencinin tarihi olayları, durumları ders kitabından bağımsız olarak öğrenmesini ve tarihe bambaşka bir yerden bakmasını sağlayan bir yöntemdir*" (Sarı, 2007: 110). Akademik tarihçilerin kullanımından başka eğitim-öğretim faaliyetlerine bakıldığında sözlü tarih ile öğrenciler ders kitabının ötesine geçerek elde etmek istediği bilgileri bireyden öğrenmektedir. Bu yöntem ile öğrenim gören öğrenciler bir proje çerçevesinde belli konular hakkında bilgi toplamakta ve bu bilgileri toplarken tıpkı bir tarihçi gibi hareket etmektedir. "*Sözlü tarih, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren, yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla tarihi yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinler arası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Disiplin olarak tarihe yakın duran ve antropoloji ile benzerlikler gösteren sözlü tarih bireysel tarihle toplumsal tarihin çakışma*

noktasında durmaktadır"(WEB1). Sözlü tarih yöntemi ile bireylerden hem kendi tarihleri hakkında hem de toplumsal tarih hakkında birçok şey öğrenilebilir.

Sözlü tarih, hem bilimsel bir yaklaşım hem de derslerde kullanılacak bir öğretim yöntemidir. Sözlü tarih, bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinirken bu konu ile ilgili doğrudan ya da dolaylı bilgi sahibi olan kişilerle görüşme yaparak, bu görüşmeleri kayıt altına alarak raporlaştırma işidir. Bu çalışmanın öğrencilere yaptırılmasıyla sınıfta kullanılacak bir yöntem haline dönüşmektedir. Sözlü tarih için öğrencilerin tarihçi rolüne girerek aktif bir şekilde öğrenmelerini gerçekleştirdikleri bir yöntemdir de denilebilir. Ayrıca sözlü tarih hem anlatıcının anlattıkları hem de görüşmecinin duyduklarını içeren zengin bilgi alışverişine elveren bir yöntemdir.

2.1.1 Sözlü Tarih Görüşmeleri

Sözlü tarih görüşmelerinin temelini oluşturan bir takım unsurların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu unsurlar; belli bir konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen bir görüşmeci, görüşmecinin hakkında bilgi edinmek istediği bir konu, konu hakkında görüşme yapılacak kişi ya da kişiler, görüşme sırasında seçilen görüşme teknikleri olarak sıralanabilir. Bu unsurlar sözlü tarih görüşmelerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.

2.1.1.1. Görüşmeci

Belli bir konu hakkında bilgi sahibi olmak için konu ile ilgili bilgi sahibi olan kişi ya da kişilerle görüşme yapan kişi "görüşmeci" sıfatını almaktadır. Bu kişi ya da kişiler daha önceden belirlediği konu hakkında derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla sözlü tarih çalışması yapmaya karar vermektedir. Görüşülen kişi hakkında dikkat edilmesi gereken hususlar olduğu gibi görüşmeci hakkında da dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır.

"Bir görüşmenin şekillenmesinde en önemli etken şüphesiz görüşmecinin sorduğu sorulardır. Tarihsel olarak neyin önemli olduğuna dair bir varsayımdan türeyen bu sorular görüşmenin entelektüel çerçevesini kurar, ona yön verir ve onu şekillendirir" (WEB1). Görüşmeci, görüşme öncesinde görüşülen kişiye soracağı soruları

hazırlamalıdır. Sorular görüşülen kişiyi konuşmaya teşvik etmelidir. Görüşmeci, görüşmenin gidişatına göre farklı sorular sorabileceğinin bilincinde olmalıdır. Görüşmeci, görüşülen kişiyi dikkatle dinlemeli, öğrenmek istediği önemli şeylere göre sorularının sırasını belirlemeli ve sorularını sormalıdır. Görüşmecinin, izin almak kaydıyla, görüşme sırasında ses ya da video kaydı alması yararlıdır. İlgili olduğunu fark ettirmek amacıyla ses ya da video kayıtlar ile birlikte yazılı notlar da tutulmalıdır. Görüşmeci, görüşme sırasında etkili iletişim tekniklerini kullanarak konuşmacıyı dinlediğini fark ettirmelidir.

Görüşülen kişinin de görüşmecinin de sosyal kimliğinden bağımsız olması düşünülemez. Bununla birlikte görüşmecinin kim olduğuna bağlı olarak görüşülen kişi neyi söyleyeceğine, neyi söylemeyeceğine karar verebilmektedir. Bu sebeple görüşülen kişi kadar görüşmeyi gerçekleştirenin de sahip olduğu cinsiyet, kimlik ve statü, görüşme sürecini ve konuşmacıyı etkilemektedir. Görüşmeyi yapanın tek tip özelliklere sahip olması gerekmemektedir. Araştırılan konuya, görüşülecek kişiye göre görüşmeci değişebilir, değişmesi gerekebilir.

Görüşmecinin dikkat etmesi gereken bir husus da görüşülen kişinin serbest zamanını almasıdır. Görüşmenin uygun şekilde gerçekleşmesi için uygun bir ortam ve zamana ihtiyaç vardır. Bunun yanında görüşmeci, görüşülen kişinin anlattıklarını farklı kaynaklarla karşılaştırılmalı ve değerlendirmelidir (Sarı, 2006: 121). Görüşmecinin tüm aşamalarda planlı hareket etmesi gerekmektedir.

2.1.1.2. Görüşülen kişi

Sözlü tarih görüşmelerinde üzerinde çalışılan konu hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak bilgi sahibi olan kişi "görüşülen kişi" olarak adlandırılmaktadır. Bu kişi ya da kişiler ya konu hakkında kendi yaşamlarında bir durum ile karşılaşarak bu duruma şahit olmuştur ya da bu konu hakkında bilgi sahibi olan bir başka kişiden bu konunun ayrıntılarını dinlemiştir. Bu kişi ya da kişilerle sözlü tarih çalışması yapıldığında araştırılan konu ile ilgili birincil elden bilgi elde edilmektedir. Görüşülen kişi hakkında dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır.

Bir konuşmacının ne dediği ve bunu nasıl ifade ettiği o kişinin sosyal kimliğine veya kimliklerine bağlıdır. Belirli bir coğrafyada yaşanan belirli olaylar, farklı kimliklere sahip insanlar tarafından farklı şekillerde hatırlanabilmektedir. Bu noktada

kimliklerin tekil veya sabit olmadığı unutulmamalıdır. Hatırlananlar hem konuşmacının söz konusu olayla ilişkisine hem de olaydan zamansal uzaklığa bağlıdır. Ayrıca o zamanki görüşler dışında zaman içinde insanın hayat görüşü değişebilmekte ve bu durum geçmiş olayların değerlendirilmesini, hatırlanmasını ve dolayısıyla anlatılmasını da değiştirmektedir (WEB1). Bu sebeple konuşmacının anlattıklarını direk yargılamak yerine sorulan sorular ile konunun ayrıntıları öğrenilmeye çalışılmalıdır. Bu konuda farklı görüşler de olduğu belirtilerek konuşmacının anlatacaklarını gözden geçirmesi sağlanmalıdır.

2.1.1.3. Konu

Sözlü tarih görüşmelerinde görüşmecinin, görüşülen kişi ile yaptığı görüşmedeki temel amaç bir konu hakkında bilgi sahibi olmak istemesidir. Bu nedenle sözlü tarih çalışmasının yapılabilmesi için bir konunun seçilmesi gerekmektedir. Sözlü tarih çalışmasının temelinde merak edilen, ilgi duyulan, hakkında ayrıntılı bilgi toplanmak istenen bir konu bulunmaktadır. Konu seçiminde dikkat edilmesi ve bilinmesi gereken hususlar bulunmaktadır.

Sözlü tarih görüşmeleri farklı konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Bu konular sosyal hayatın içinden olduğu gibi bireyin özel hayatı da olabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gerekenler görüşülen kişinin konu hakkında neler söylediği, neler söylemediği ve neleri söylemekten kaçındığıdır. Görüşmeci sorduğu sorular aracılığıyla bunların farkına varmalıdır. Sadece sorduğu sorular değil, görüşülen kişinin hareketleri, mimikleri ve sessizliği ile de birçok şeyi anlamalıdır. Bu sebeple, izin almak kaydıyla, ses kaydının yanı sıra video kaydın alınması bu noktada kolaylık sağlamaktadır.

Görüşmeci ile görüşülen kişinin görüşme esnasında kullandıkları kavramlarla ilgili farklılıklar olabilmektedir. Folklor araştırmacısı Henry Glassie, Baltimore üzerine yaptığı bir çalışma için göçmen bir ailenin kızıyla 1950'lerdeki yaşamıyla ilgili bir görüşme yapar. Evlilikten sonra ev dışında çalışıp çalışmadığını sorar ve "hayır" yanıtı alır. Görüşme ilerler ve görüşmenin bir yerinde kadın evliliği sırasında birkaç yıl yerel bir restoranda akşam yemeği saatlerinde garsonluk yaptığını söyler. Glassie kadına anlattısının bu konuda çelişkili olduğunu söylediğinde kadının cevabı: "Yaptığım garsonluğu gerçekten hiç iş olarak düşünmemiştim. Orada Helen'e yardım

ediyordum" olur. Kadının arkadaşı ve komşusu Helen restoranın sahibidir. Henry Glassie bu noktada aslında kendi kullandığı "ev dışında çalışma" kavramıyla kadınının farklı olduğunu görür. Bu örnekten görüşmeci ve görüşülen kişinin kavramlarının farklı olmasının bir takım yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebileceği (WEB1) anlaşılmaktadır.

2.1.1.4. Görüşme teknikleri

Sözlü tarih görüşmelerinde görüşme ve görüşme teknikleri önemlidir. Görüşme, *"bir konu üzerinde aydınlanmak ya da bir kimsenin kişiliği üzerinde bilgi edinmek amacıyla yüz yüze yapılan konuşma"* (WEB2) olarak tanımlanmaktadır. Görüşme, sözlü tarih çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Görüşme, sözlü tarih çalışmasına özgü olmasa da sözlü tarih çalışmasının gerçekleştirilmesinde kullanılması gereken bir yöntemdir. *"Görüşmeler ve sözlü tarihler benzerdir fakat sözlü tarihler bir insanın geçmişiyle daha geniş bir şekilde ilgilenirken görüşmeler belirli bir deneyime veya olaya odaklanır"* (Reinharz, 1992, Akt. Sarı, 2007: 47).

Görüşmeci ile görüşülen kişinin etkili bir diyalog kurması ve başarılı bir görüşme gerçekleştirebilmesi için görüşmecinin uygun görüşme tekniklerini bilmesi gerekmektedir. Görüşme tekniklerinin yanı sıra görüşme öncesi, sırası ve sonrasında dikkat edilmesi gerekenlerin ve hazırlanacak olan soruların nasıl hazırlanacağını bilmesi önemlidir. Kullanılan teknikler sayesinde görüşmeci, konuşmacı ile etkili iletişim kurabilecek, onu yönlendirmeden konuşmaya teşvik edebilecektir. Yalnız kullanılması gereken tek doğru yol yoktur. Önemli olan doğru bir yol seçmektir. Görüşmeden görüşmeye kullanılacak olan tekniklerin değiştirilmesi gerekmektedir.

Sözlü tarih görüşmeleri esnasında bazı hataların yapıldığı bilinmektedir. Bunlardan bazıları; görüşmecinin, görüşülen kişi ile ilgili bilgi sahibi olmadan görüşmeyi gerçekleştirmesi, görüşme süresini çok uzun tutarak görüşülen kişinin sıkılmasına yol açması, görüşmeden önce araç-gereç kontrolü yapmaması olarak sıralanabilir. Görüşme esnasında yapılan bu hatalar görüşmenin uygun şekilde gerçekleşmesine ve sözlü tarih çalışmasının gerektiği gibi yapılamamasına sebep olmaktadır. Özellikle görüşmecinin görüşmeden önce, nelere dikkat etmesi gerektiği konusunda araştırma yaparak, bilgi sahibi olması gerekmektedir. Görüşme tekniklerini ve dikkat edilecek hususları görüşme öncesi, sırası ve sonrası şeklinde sıralamak mümkündür.

Görüşme Öncesi: Öncelikli olarak görüşme yapılacak konu hakkında geniş çaplı bir ön araştırma yapılmalıdır. Önemli tarihlerin, yer adlarının öğrenilmesi işe yarayabilir. Bu bilgilerin önemli olduğu, sözlü tarihin ancak pratikte öğrenilebileceği unutulmamalıdır. Özellikle başka görüşme örneklerini dinlemek bu noktada faydalı olabilir (Akbar, 2012: 6). Konu hakkında araştırma yaptıktan sonra görüşmeci, görüşülen kişi ile bir ön görüşme yaparak notlar almalıdır. Bu ön görüşmede belirli ana konuları aktararak konuşmacıya düşünmesi için zaman kazandırmalıdır. Bunun yanında planlarını ve amacını açıklayıp çalışmaya katılmasını rica etmelidir (WEB1). Daha sonra görüşme esnasında görüşülen kişiye sorulacak olan soruları yazılı bir metin şeklinde hazırlanmalıdır. Soru hazırlama esnasında derinlemesine bilgi elde edilecek, konuşmacıyı yönlendirmeyecek soruların hazırlanmasına dikkat edilmelidir (Demircioğlu, 2005: 313). Görüşme yapılacak mekâna gidilmeden önce, kullanılacak olan kayıt cihazının çalışıp çalışmadığı kontrol edilmelidir. *"Bazı kişilerin kameradan çekineceğini, bazılarının kaydedildiklerini bildiklerinde daha farklı davranabileceğini göz önünde bulundurarak teknoloji ve arşivleme ile ilgili kararlar için başında verilmelidir"* (Akbar, 2012: 6).

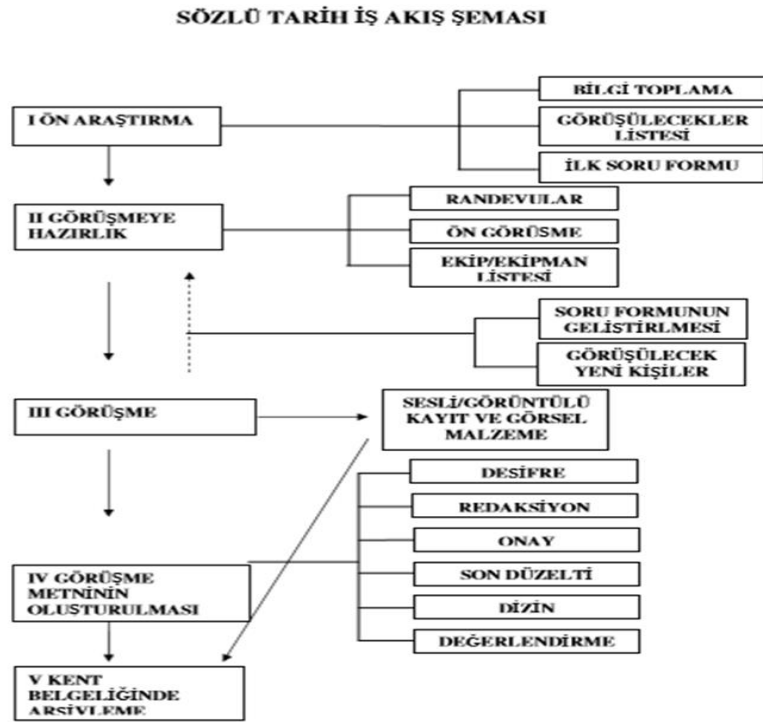
Görüşme Sırası: Görüşmenin yapılacağı *"yer ve mekân seçimi önemlidir. Görüşme, rahat ve güvenli bir yerde, hiç kesinti olmadan ve rahatsız edilmeden gerçekleşmelidir"*(Akbar, 2012: 6). Video veya ses kaydı yapacak cihaz kontrol altında fakat görüşülen kişinin dikkatini çekmeyecek şekilde uygun bir yere yerleştirilmelidir. Görüşmede sorulan sorular kısa ve yerinde olmalıdır. Anlaşılmayan noktalar yeni sorularla anlaşılmaya çalışılmalıdır. *"En önemlisi iyi bir dinleyici olmaktır. Görüşme yapılan kişi ile göz teması kurulmalıdır. Görüşme yapılan kişi konuşurken kesilmemeli, onu dikkatle dinlendiği belli edilmelidir"* (Akbar, 2012: 6). *"Görüşmenin sonunda görüşmenin künyesi tekrarlanmalıdır"* (WEB1).

Görüşme Sonrası: Görüşmeden hemen sonra görüşmeci izlenimlerini, duygularını ve görüşmede olanları yazabilecek uygun bir yere gitmeli ve bunları not etmelidir. Not alma zamanında yapılmazsa detaylar unutulabilir (Akbar, 2012: 6). Daha sonra görüşme deşifre edilmelidir. Görüşülen kişinin bant ve onun yazıya dökülmüş biçiminin kullanımı için verdiği izin saklanmalıdır. Görüşülen kişiyi tanımlayan bilgiler bir kartın üzerine yazılarak görüşme dosyasında saklanmalıdır. Bant düşük nem seviyesinde ve çok sıcak veya çok soğuk olmayan şartlarda saklanmalıdır

(WEB1). Çalışma tamamlandığında görüşülen kişiye bilgi verilmelidir. "Görüşme yapılan kişiye bir teşekkür mektubunun gönderilmesi faydalıdır" (Demircioğlu, 2005: 314). Görüşme öncesi, sırası ve sonrasında bu hususlara dikkat edilmelidir.

2.2 SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARININ İŞLEM BASAMAKLARI

Sözlü tarih çalışmalarının uygun şekilde yürütülebilmesi için görüşmecinin takip etmesi gereken işlem basamakları bulunmaktadır. İşlem basamaklarının iş akış şemasına uygun olarak takip edilmesi sözlü tarihle ilgili çalışmaların verimini artırabilir. Sözlü tarih iş akış şeması Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Sözlü Tarih İş Akış Şeması (Danacıoğlu, 2001; Akt. Sarı, 2007: 107).

Sözlü tarih işlem basamaklarının bilinmesi hem çalışmanın yürütülmesini kolaylaştırmakta hem de görüşmeciye çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. İlkokul ve ortaokul düzeyinde yapılacak olan sözlü tarih çalışmalarında genellikle, dört basamaktan oluşan işlemler takip edilmektedir. Bu işlem basamakları şu şekilde açıklanabilir.

2.2.1 Hazırlık Aşaması

Hazırlık aşaması kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. *"Konunun ve amacın belirlenmesi, görüşme yapılacak kişilerin seçimi, görüşme yapılacak kişiye sorulacak soruların düzenlenmesi, görüşmenin kapsamı ve gerekli olan araç gerecin hazırlanması gibi çalışmalar hazırlık aşamasında gerçekleştirilmektedir"*(Güçlü, 2013: 5). Öncelikle görüşmeci çalışma yapacağı konuyu belirlemelidir. Bu konuyu neden seçtiğini yani amacını belirlemesi önemlidir. *"Bu bağlamda yapılacak olan çalışma ya kişi odaklı veya konu odaklı olmak durumundadır. Kişi odaklı sözlü tarih çalışması bir kişinin kendi hayatını, hayatında önemli gördüğü olayları, tanıdığı kişileri kısaca tarihte tanık olduğu bir zaman kesitini kendi perspektifinden anlatmasıdır. Konu odaklı sözlü tarih çalışması ise geçmişte iz bırakan bir olay veya süreç hakkında, o olayı veya süreci yaşamış kişilerle yapılacak görüşmelerden oluşmaktadır. Sözlü tarihçilikte genel kabul gören eğilim kişi odaklı çalışmaların esas olduğudur"* (Bilim ve Sanat Vakfı [BİSAV], 2006: 11). Daha sonra bu konu hakkında ikincil kaynaklardan araştırma yapmalı ve bilgi sahibi olunmalıdır. Çalışılacak konu üzerine yazılı kaynakları gözden geçirmek, konuya dair derinlemesine bilgi sağlayacak ve araştırma çerçevesinin ve içeriğin belirlenmesinde yol gösterici olacaktır (WEB3). Araştırma yaptıktan sonra nasıl bir çalışma yürüteceğine ilişkin planlama yapmalıdır. Planlama doğrultusunda çalışma yapacağı konu hakkında bilgi sahibi olabilecek kişileri araştırmalı, uygun kişi ya da kişiler belirlemelidir.

Örnekleme yer alması istenen toplam kişi sayısı ise konunun kapsamına bağlı olarak değişmektedir (WEB3). *"Görüşme yapılacak kişinin kişisel özellikleri dikkate alınarak, bu insanın konuşkan ve öğrencilerle kaynaşabilecek bir kişi olmasına dikkat edilmelidir"* (Demircioğlu, 2005: 313). Sınıfta yapılacak sözlü tarih etkinliklerinde konuşmacının öğrencilerin seviyesine inebilmesi, onlarla anlaşabilmesi çok önemlidir. Görüşmeci, görüşeceği bu kişi ile bir ön görüşme yaparak konu hakkında bilgi vermelidir. Ayrıca esas görüşme için görüşülen kişiye uygun olacak bir yer ve tarih belirlemeleri gerekmektedir. Görüşmeci, görüşülen kişiye esas görüşmede video ve ya ses kaydı almak istediğini de ön görüşmede belirtmelidir. *"Yapılacak olan bu ön görüşmede bilgi almak amacıyla çok sayıda ve tek kelimelik cevaplar gerektiren sorular yöneltilebilir"* (BİSAV, 2006: 12). Bu adımdan sonra görüşme sorularını hazırlamalıdır. *"Soru çerçevesini oluşturulurken ön*

araştırmada derlenen bilgi ve veriler yol gösterici olacaktır. Soru çerçevesi bir anket formu gibi kullanılmalıdır. O daha çok görüşme öncesinde kendimizi görüşmeye hazırlamak için kullandığımız zihinsel bir izlektir. Bunun yanı sıra görüşme çerçevesi görüşme sürecinde atlanılmaması gereken konuları hatırlamak için de kullandığımız bir kılavuz işlevi görür" (WEB3). Bu soruların bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Görüşme soruları kısa olmalı ve basit sözcüklerden oluşmalıdır. Görüşülen kişiyi yönlendiren sorular yerine onu konuşmaya teşvik eden sorular olmalıdır. Görüşülen kişinin nerede ve ne zaman doğduğu, nerede yaşadığı, anne, baba ve kardeşinin kim olduğu, ne iş yaptığı vb. sorulara da yer vermek gerekmektedir.

"Konu odaklı bir sözlü tarih görüşmesinde önceden soruların hazır olması gerekir. Bu tür bir çalışmada görüşmenin amacına uygun olması için görüşülen kişinin konunun dışına çıkmaması daha verimli olur" (BİSAV, 2006: 14). Bu aşamada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da görüşme sırasında ses ya da görüntü kaydı yapılacaksa kayıt için kullanılacak araçların önceden hazırlanması ve kontrollerinin yapılmasıdır."Görüşmede konuşmaların kaydedileceği görüşülen kişiye bildirilmelidir. Bu durum hem görüşülen kişinin araştırmacıya güvenmesi hem de araştırmacının etik boyutu için gereklidir" (Güçlü, 2013: 6).

2.2.2 Uygulama Aşaması

Uygulama aşaması *"araştırmacının görüşülecek olan kişiyle iletişime geçmesinden görüşmenin yapılacağı ortama gitme ve ilgili kişiyle etkileşime kadar bir dizi işlemi gerektirmektedir" (Güçlü, 2013: 6). Görüşmeci, görüşülen kişiyle bir ön görüşme gerçekleştirmediyse bu aşamada bir ön görüşme gerçekleştirebilir. Bu ön görüşmenin esas görüşmeye dönüşmemesine dikkat edilmelidir. Görüşme zamanı geldiğinde görüşmeci uygun saatte görüşmeye gitmeli, geç kalmamalıdır. Samimi olmalı, görüşülen kişiyi rahatsız etmeyecek bir ortam hazırlamaya özen göstermelidir. Görüşülen kişiden izin almak kaydıyla, görüşmeyi kaydedeceği araçları uygun yere yerleştirmeli, görüşülen kişinin dikkatini dağıtacak bir alan olmamasına dikkat etmelidir. Bu sırada konuşmacı ile sohbet ederek ortamı rahatlatmalıdır. "Görüşmeye geçilmeden evvel araştırmacının mutlaka yapması gereken şey ses ya da görüntü kayıt cihazına günün tarihini, saatini (tam olarak) görüşme yapılan mekânı ve*

görüşülecek kişinin ismini, kimliğini ve gerekirse başka bir kısım bilgileri kayıt etmesidir. Bu küçük bilgilere analiz safhasında çok fazla ihtiyaç duyulacağı görülecektir" (BİSAV, 2006: 13). Daha sonra görüşmeci çalışma hakkında kısa bilgiler vermeli, kişinin anlatımının neden önemli olduğunu belirtmelidir. Görüşmeci kendini tanıtmalı, bire bir görüşme yapmayı tercih etmelidir. Bununla birlikte görüşmeci bir şeyler öğrenmeye geldiğini, öğretmeye gelmediğini aklından çıkarmamalıdır (WEB3).Görüşme gerçekleştirilirken sorular kısa, öz şekilde sorulmalı, görüşülen kişi dinlenmeli, not alınmalıdır.

"Görüşme esnasında, görüşme yapılan kişinin anlattıklarını onaylamak kişiye ayrı bir motivasyon sağlar. Onay işlemi daha çok mimikler ve baş sallamak suretiyle yapılacak bir vücut hareketiyle gerçekleşir. Bunun dışında 'Anlıyorum', 'Haklısınız, kesinlikle', 'Bizde de zaten böyle' gibi ifadelerin kullanılması faydalıdır" (BİSAV, 2006: 14).Görüşülen kişiden anlattığı döneme ait belge ve eşya gibi şeyler var ise göstermesi istenmelidir. *"Görüşme esnasında hayat hikâyesi ve geçmişe ait izlenimlerini aktaran insanların bütün hikâyelerinin dinlenilmesine gerek yoktur. Görüşme, araştırılan konuyu aydınlığa kavuşturacak tarzda yapılmalı ve araştırılan konu üzerine odaklanmalıdır. Konu hakkında görüşülen kişinin ne yaşadığı, düşündüğü ve hissettiği ayrıntılarıyla ortaya konulmalıdır"* (Andreotti, 1993, Akt. Demircioğlu, 2005: 313). Görüşülen kişi dikkatle dinlenmeli ve görüşme makul bir sürede bitirilmelidir. Görüşmenin sonunda kişiye eklemek istediği bir şey olup olmadığı sorulmalıdır."*Kişi konuşmasını bitirdikten sonra araştırmacı son olarak kendi tuttuğu notları gözden geçirip anlaşılmayan ya da daha çok bilgi gerektiren meseleleri görüşülen kişiye sorular yoluyla aktarmalıdır. Eğer ikinci bir görüşmeye ihtiyaç duyuluyorsa, yapılacak olan yeni görüşmenin yeri ve saati mümkünse hemen tespit edilmelidir. İkinci bir görüşme yapmanın her zaman faydası vardır. Nitekim bu sayede görüşülen kişi o esnada aklına gelmeyen şeyleri hatırlayabilir ve eklenmesi gereken şeyleri ikinci görüşmede ekleyebilir"* (BİSAV, 2006: 15).Konuşmacıya teşekkür edilerek görüşme bitirilmelidir. Görüşme bitiminde mekândan hemen uzaklaşmamalıdır. Görüşülen kişiye değer verildiği gösterilmelidir (WEB3).

2.2.3 Rapor Edilme Aşaması

Görüşme sonrasında kayıt yapılan kasetlerin üstüne görüşülen kişinin adı soyadı, mekân, tarih, görüşmecinin adı soyadı yazılmalıdır. Kaset veya mini disk kullanılmışsa başkalarının üzerine yeni kayıtlar yapmaması için emniyet düğmeleri kapatılmalıdır. Görüşme mekânına dair izlenimler görüşme bilgi formuna not edilmelidir. Görüşme mekânından uzaklaşma, çalışma ekibi dışında kaynak kişilerin anlattıkları hiç kimseyle paylaşılmamalıdır. Kayıtlar kontrol edilmeli, eksik bilgilerin görüşülen kişi tarafından tamamlanması istenmeli, kayıt bilgisayar ortamına aktarılmalı, ses dosyası mutlaka isimlendirilmeli, bir kopyası deşifre için hazırlanmalı, bir kopyası da CD/DVD ya da başka bir hard diskte yedeklenmeli, bilgi formunun sonuna mutlaka görüşmeci izlenimlerini veya gözlemlerini yazmalı, görüşme diğer kişilerle paylaşılmamalı, etik kurallara dikkat edilmelidir (WEB3). Ayrıca bu aşamada görüşmeci görüşülen kişiden edindiği verileri düzenlemekte ve rapor yazmaktadır. Görüşmeci öncelikle görüşmenin üzerinden vakit geçmeden önce kayıtları yazılı hale getirmelidir. Görüşmenin analizi esnasında yapılması gereken en önemli hususlardan biri de görüşülen kişinin ne ölçüde tutarlı olduğunun ve ifade ettiği şeylerin ne kadar güvenilebilir olduğunun tespit edilmesidir. Kişinin kendi içinde tutarlı olup olmadığını anlayabilmek için kimi zaman görüşme kaydını defalarca dinlemek gerekebilir. Kişinin doğru bilgi verip vermediği başka kaynaklarla karşılaştırılarak da tespit edilebilir (BİSAV, 2006: 17). Veriler yazılı hale getirildikten sonra görüşülen kişiye tasdik ettirilerek düzeltmeler olup olmadığına bakılmalıdır. *"Gerek görüşme sırasında, gerekse görüşme sonrasında görüşülen kişinin tercihlerine saygı gösterilmeli ve çıkarılması istenen yerler metinden mutlaka çıkarılmalıdır"* (BİSAV, 2006: 16). Yazılı metnin ve kayıtların çeşitli yerlerde kullanılması ve saklanması adına görüşülen kişiden yazılı izin alınmalıdır.

2.2.4 Sunum Değerlendirme Aşaması

"Görüşme kayıtlarından elde edilen hareketli görüntü, ses ve metin pek çok farklı biçimde kullanılabilir. Gazete, kitap, broşür gibi yayın çalışmalarında kullanılabilmesi gibi interaktif bir internet sayfasında, belgesel film yapımında, sergilerde, çeşitli konularda kamuoyu duyarlılığını artırmayı hedefleyen çingillarla"

radyo programlarında kullanılabilir. Ama sözlü tarihçilerin en önemli sorumluluğu yazılı kaynakların sınırlı olduğu alanlarda ve konularda ürettikleri görüşmelerin kamuya açık sözlü tarih arşivlerinde değerlendirebilmesini sağlamak olmalıdır" (WEB3). Sözlü tarih çalışması okulda öğrenciler tarafından gerçekleştiriliyorsa da görüşmeci sıfatında olan öğrenciler hazırladıkları çalışmayı diğer öğrencilere, velilere ve tüm tarih meraklılarına bir sergi vasıtasıyla sunmalıdır. Ayrıca yapılan çalışma sınıf ortamında da sunulabilir. Bu şekilde çalışmalar yapılarak sunum ve değerlendirme aşaması gerçekleştirilmelidir.

2.3 SÖZLÜ TARİHİN TARİHÇESİ

Sözlü tarih, dünyada var olan ilk tarihtir (Thompson, 1988, Akt. Akbaba ve Kılcan, 2012: 2). Dünyada insanlık var olmaya başladığında sözlü tarihte onunla birlikte var olmaya başladı. Joseph Gould "sözlü tarih" adıyla adlandırana dek başka isimlerle süre geldi. *"Adı "sözlü tarih" olmasa bile tarih ile söz arasındaki ilişkinin geçmişi çok eskiye dayanır"* (Öztürk, 2010: 13). *"Tarih, 19. yüzyılın ikinci yarısında bilimselleşmeye başladı ve 'nesnelliği', 'belgeye dayanmayı' bilimselliğin kıstası yaptı. Belgesiz tarih yazılmayacağı varsayıldı"* (Danacıoğlu, 2001, Akt. Öztürk, 2010: 13). Yıllar içerisinde sözlü tarih çalışmaları zaman zaman önem kazanırken tarihin bilimselleşmesi ve belgelere dayalı hale gelmesi üzerine zaman zaman önemini yitirdi. Modern akademik tarih var olmaya başlasa da sözlü tarih tamamen ortadan kalkmadı (Demircioğlu, 2010: 102). Günümüze geldikçe tekrar önem kazanan sözlü tarihin yıllar içerisindeki gelişimini ve bugüne değin sözlü tarih ile ilgili nasıl çalışmaların yapıldığını bilmek önemlidir.

2.3.1 Sözlü Tarihin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Tarihçiler çok uzun zamandan beri kaynak olarak sözlü tarihi kullandılar. Sözlü tarihin kökeni Herodot ve Thukydides'e kadar dayanmaktadır. *"M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan ve tarihin babası olarak bilinen Herodot ünlü tarih kitabını yazarken gezip gördüğü yerlerdeki insanların anlatımlarını, hikâyelerini kullandı. Çağdaşı Thukydides, Peloponnesos Savaşları'nı savaşa katılan kişilerin anılarından, anlatılarından yazdı"* (WEB3).

"1840'larda Jules Michelet Fransız Devrimi'ni kaleme alırken yazılı kaynakların yanı sıra çiftçilerin, köylülerin, kasabalıların, kadınların hatta çocukların anlattıklarına da kulak vermiştir" (WEB3). Çok eski zamanlarda tarih yazılı olarak kaydedilemiyordu. Özellikle devletin kayıt altına almak istediği bilgilerin derlenmesinde o dönemi yaşamış kişilerin anlatımlarından yararlanılıyordu. Fakat "sözün tarihle ilişkisi 19. yüzyıl ortalarına kadar sürdü. 19. yüzyılın ikinci yarısında "Belge yoksa tarih de yoktur" lafını söyleyen ünlü Alman tarihçi Ranke önemli bir değişime işaret ediyordu. Çünkü bu yüzyılda Batı Avrupa'da Sanayi Devrimi'yle birlikte oluşan sanayi kentlerine kırdan büyük ölçekli göçler oluyordu ve kentlere yığılan nüfus kısa sürede çözülemeyecek sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştu: Altyapı sorunları, salgın hastalıklar, toplumsal buhranlar gibi. Bilim insanları tıpkı doğa bilimlerindeki genel geçer kurallar gibi toplumsal yaşamı düzenleyecek yasaların peşine düşmüşlerdi. Bu yüzyılda sosyal bilimler alanında yeni disiplinler ortaya çıkıyordu: Sosyoloji, antropoloji gibi. Her disiplin kendi alanını, konusunu ve bilgi kaynaklarını tanımlıyor, çalışma alanının sınırlarını çiziyordu. Tarih disiplini bilgi kaynaklarını yazılı belgelerle sınırlayınca, alanı ister istemez devlet ve siyasi tarihle sınırlandırılmış oldu. Çünkü o dönem için yazılı belgeler daha çok devletlerarası antlaşmalar, yazışmalar gibi dokümanlardı. Tarihin bilgi kaynakları olmaktan çıkan sözlü anlatılar ve tanıklıklar sosyoloji, antropoloji gibi yeni bilim alanlarının gözde kaynakları oluyordu" (WEB3). Yazılı kaynakların önem kazanmasıyla birlikte insanların anlatımları önemini yitirdi. Bu da sözlü tarihin önemini yitirmesine ve başka alanlara kaymasına sebep oldu. Artık kaynaklar elit tabakalar tarafından oluşturulmaya başlandı. Yıllar boyunca sıradan insanların yaşamı kayıt dışında tutuldu. Bunların en önemli sebebi bilimselleşme ve tarihi belgelere dayandırma zorunluluğu oldu. Fakat oluşturulan ilk yazılı kaynaklarda bir takım kişilerin sözleriyle oluşturulmuştu."18.yüzyıl Aydınlanma dönemi tarihçilerinden Voltaire uzak geçmişin nesilden nesile aktarımını sağlayan, tarihin ilk temellerini oluşturan sözlü geleneğin "saçma mitlerine" kuşkuyla yaklaşıyordu ve kökenleri ne kadar uzağa gidiyorsa değerlerinin de o kadar az olduğuna inanıyordu. Çünkü her aktarımda olabilirliklerinden biraz daha kaybediyorlardı" (Thompson, 1999, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674). "Amerika'da, 1929 ekonomik krizinde işsiz kalan yazar ve araştırmacılardan Amerikan kırsalındaki kadınların, yerlilerin, eski kölelerin, savaş gazilerinin, sıradan insanların yaşam öykülerini derlemeleri istenmişti. Bugün Amerika'daki en kapsamlı sözlü tarih arşivi başlangıcını bu

çalışmaya borçludur" (WEB3). Bu çalışma sözlü tarih adına yapılan ilk çalışma olarak kabul edilir. Daha sonraki yıllarda 2. Dünya Savaşı başlamış ve sözlü tarihi etkisi altına almıştır."II. Dünya savaşında Amerika'da harp tarihi keşfediliyordu: Cephede savaşan askerlerin ya da deniz piyadelerinin yaşam anlatıları askeri hastane gemilerinde, üslerdeki silah altındaki araştırmacılar, yazarlar tarafından kaydedildi" (WEB3). "Modern teknolojiler de kullanılarak yapılan ilk girişimler II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı maddi ve insani yıkımların boyutunu ölçmek ve anlamak için gerçekleştirildi. Siyasi amaçlı bu girişimlerin ardından sözlü tarih kendi metod ve araçlarını tanımlama uğraşına girmişti" (WEB1). Bu yıllarda Charles Morissey sözlü tarihin kökenini araştırdı.

"1942'de gazeteci Joseph Gouldman tanıklıkları derleyerek yaptığı çalışmalara 'sözlü tarih' adını vererek, sözlü tarihin misyonunu sıradan insanların sesi olma sözüyle tanımladı" (WEB3). "II. Dünya Savaşı'ndan sonra Allan Nevins bu görüşlere karşı bir alternatif geliştirdi. Nevins iç savaşla ilgili çalışmalarında "resmi" yöntemi tamamen göz ardı etmedi. Ancak geçmişin gerçek ve dengeli görüntüsünü oluşturabilmek için sözlü ifadelerin de dokümanlar kadar gerekli olduğunu savundu" (Lehane and Goldman, 1977, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674).Allan Nevins sözlü tarihin bir nevi öncüsü oldu. "Nevins'in çabasıyla Kolombiya Üniversitesi 1948'de bir sözlü tarih araştırma merkezi kuruldu. Bu, elitist bir yaklaşımla Amerikan tarihinde önemli roller oynayan kişilerin anılarının derlendiği bir arşivdi. Zengin ve önemli şahsiyetlerin siyasi tarihinin araştırıldığı bu akım 1960'lı yıllara kadar etkili oldu. Bunu takiben çeşitli kurum ve kuruluşlar kendi bünyelerinde sözlü tarih programları başlattılar" (Danacıoğlu, 2001, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674). Bütün bunlar ilk sözlü tarih çalışmalarının elitlerin yaşamlarına odaklandığı anlaşılmaktadır.

"1950'lerden sonra İngiltere'de yapılan çalışmalarda sosyoloji disiplini ekseninde biçimlendiği için işçilerin, yoksulların yaşantılarını daha çok kapsadı. Aynı dönemde Kıta Avrupa'sında iç savaşlar, marjinal gruplar, azınlıklar, göçmenlerle ilgili çalışmalar yapılmaya başlandı" (WEB3). 1960'lı yılların başlarında bu tür çalışmalar çoğalmaya, elit olmayan kesimleri de içine almaya başladı. Bu da sözlü tarihin kapsamını genişletti."Mavi yakalı işçiler, siyahlar, azınlıklar, kadınlar, çalışma hayatındaki ve politikadaki aktivistler ve yerel nüfusla giderek daha fazla görüşme yapılmaya başlandı. Yayımlanan sözlü tarih çalışmaları, kendilerine yakın duran

tarihi olay ve mekânları ön plana çıkardığı için meraklı okuyucuların ilgisini çekti. Amatör katılımların hızlı artışı birçok gelişmiş ülkede kısa zamanda sözlü tarih toplulukları oluşmasına yol açtı" (WEB1)."Bu dönemde toplumsal alana ilişkin bilgi üretiminde 'disiplinlerarası yaklaşım' giderek önem kazanıyordu" (WEB3)."1965'e gelindiğinde Amerika'da en az 80 farklı sözlü tarih koleksiyonu, 1970'lerde ise 200 koleksiyonun yanı sıra sözlü tarihle ilgili 50 aktif program bulunuyordu. Ayrıca 1967'de ilgili bilim adamları ve kütüphaneciler "Sözlü Tarih Derneği" adıyla ulusal bir örgüt kurdular. 1969'da örgüte üye kurumların sayısı 70'i buldu. Bunun yanı sıra Amerikan eğitiminin incelenmesinde de sözlü tarihten önemli bir kaynak olarak faydalanılmıştır" (Cutler, 1971, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674). "Amerika'da 70'lerden sonra bazı saygın tarihçiler Amerikan tarihinin o ana kadar olduğu gibi yukarıdan değil toplumun en alt katmanlarından, tabandan başlayarak yazılması gerektiğini savunmaya başladılar" (Somersan, 1994,Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674).

"Avrupa'da ise sözlü tarih araştırmalarının canlanması işçi sınıfı tarihi ve yoksulluk incelemelerine ilişkin bir araştırma geleneğinin itici gücüyle İngiltere'de başlamıştır"(Danacıoğlu, 2001, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674). "İngiltere'deki ilk geniş çaplı sözlü tarih projesini Paul Thompson başlatmıştır. Thompson bu projede 1872-1902 yılları arasında doğmuş olan 459 kişiyle aile ve iş yaşamları üzerine görüşmeler yapmıştır. Bunu takiben İngiltere'de işçilerin, kadınların ve çocukların yani sesi duyulmamış kesimlerin tarihi araştırılmaya devam etmiştir" (Somersan, 1994, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 674)."1971 yılında ise "Ulusal Sözlü Tarih Derneği" ülke genelindeki yüksekokul, üniversite, tarih toplulukları ve araştırma kütüphaneleri tarafından yürütülmekte olan 230 tane projenin tanıtımını yaptı" (Illisevich, 1072, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 675).

"Bugün Amerika'da "Ulusal Sözlü Tarih Derneği" etkin çalışmalar yapmakta ve çıkardığı dergi ile ülke çapında yapılan çalışmaları sunmaktadır. İtalya ve Almanya'da II. Dünya Savaşı yılları ve faşizm dönemi üzerine sözlü tarih çalışmaları yapılmaktadır. Güney Afrika'da siyahların gayri-resmi tarihi hakkında çalışmalar yapılırken Rusya'da Stalin dönemi, Bulgaristan'da ise kadınların tarihini incelemeye yönelik sözlü tarih çalışmaları yürütülmektedir. 1990'lara gelindiğinde sözlü tarih çalışmalarında önceden sözü edilmemiş olan ve en çok işlenen konular şöyleydi: Kimlikler ve çoğul kimlikler üzerine sözlü tarih araştırmaları, tıp tarihi ve toplumsal

refah üzerine sözlü tarih araştırmaları. Özellikle İngiltere ve ABD'de futbolun tarihi üzerine çalışmalar, dinsel akımlar ve bağlılıklarla ilgili sözlü tarih çalışmaları, iş ve çalışma yaşamının sözlü tarihi, biyografi, yaşam öyküsü ve aile tarihinin yazımı amaçlı sözlü tarih çalışmaları yapılmıştır" (Somersan, 1994, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 675). *"1990'lı yıllarda İngiltere ve Amerika başta olmak üzere sözlü tarih çalışmaları okullara girmiştir"* (Demircioğlu, 2010: 103). Sözlü tarihçiliğin bir disiplin olarak ortaya çıkmasında en büyük katkı Paul Thompson ve Alessandro Porteli'ye aittir. Her iki yazar yaptıkları çalışmalar ile sözlü tarihçiliğin dünyada önemli çalışma alanlarından biri olmasına yardımcı olmuştur (BİSAV, 2006: 7).

2.3.2 Sözlü Tarihin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının kökleri Cumhuriyet döneminin ilk kültür kurumlarından olan Halkevleri bünyesindeki folklor ürünlerinin derlenmesi çalışmalarına dayanır. Aslında Türkiye'de sözlü tarihe ait kaynak olabilecek ilk alışmalar Osmanlı göçmen bürolarının ve uluslararası araştırma komisyonlarının mağdur insanlarla yaptıkları bire bir görüşmelerin raporlarıdır. Ancak gerek Osmanlı Devleti'nin dağılmasını bizzat yaşayan son dönem tarihçileri, gerek Cumhuriyet dönemi tarihçileri yazdıkları eserlerde ne yazık ki yaşayan tanıklara ve tanıklıklara başvurma gereğini duymamışlar; ancak kendi tanıklıklarını zaman zaman çalışmalarına yansıtışlardır. Benzer biçimde Halkevlerinin derleme çalışmaları daha sonraki dönemlerde sürdürülememiş ve tarihçilerin ilgileri daha çok eski ve yeniağlarla sınırlı kalmıştır (WEB1).

"1942'de Behice Boran'ın Manisa'nın ova ve dağ köylerindeki karşılıklı toplum değişmelerini gözlemlediği Sosyoloji Araştırmaları'ndan başlayarak günümüze kadar ülkemizde sosyolojik ve antropolojik saha araştırmalarında sözlü kaynak kullanımı birçok çalışmada yer almıştır. 1989 yılına gelindiğinde İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi açılmasıyla sözlü tarih bir araştırma yöntemi olarak ülkemizde kurumsallaşmaya ve arşivlenmeye başlandı. Bu yıldan sonra 1990 yılında Kadın Eserleri Kütüphanesi açıldı ve 1991 yılında Tarih Vakfı kuruldu (WEB1). "Bunlar arasında, Kadın Eserleri Kütüphanesi'nin sözlü tarih yaklaşımını anlama ve araştırma yöntemlerini belirleme amacıyla giriştiği "pilot proje" alışmasının altını çizmek gerekir" (Öztürkmen, 2002: 118).

Tarih Vakfı, kuruluşundan bu yana Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarına, yayınları ve projeleri içinde yer vermiştir (WEB3). *"Türkiye’de sözlü tarihçilik alanında yapılmış ilk büyük girişim, 6-7 Haziran 1993 tarihinde Tarih Vakfı tarafından organize edilip, Paul Thompson’ın da bizzat katılımıyla gerçekleşen ve aralarında Ethem Eldem, Şevket Pamuk, Zafer Toprak ve Mete Tunçay gibi tarihçilerin yer aldığı Birinci Sözlü Tarih Proje Çalışması’dır"* (BİSAV, 2006: 8). *"Bu proje, sözlü tarih araştırmalarında grup çalışması yürütmenin farklı boyutlarını sergilemesi açısından oldukça öğretici olmuştur"* (Öztürkmen, 2002: 118). Paul Thompson Türkiye’de bu tür çalışmaların yapılmasını ve hızlandırılmasını sağlamıştır. *"İkinci büyük girişim ise 15-19 Haziran 2000 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi’nde yapılan II. Uluslararası Sözlü Tarih Konferansı’dır"* (BİSAV, 2006: 8).

1990’lı yılların ortasında, bu projelerde çalışan sözlü tarih araştırmacıları, Türkiye’de farklı bağlamlarda yapılan sözlü tarih çalışmalarını tanımak ve mukayese etmek üzere bir dizi toplantıda bir araya geldiler. Bu toplantıda ülkemizde sözlü tarihin gelişimi açısından önem taşımaktadır (Öztürkmen, 2002: 118). Yapılan bu çalışmaların geneline bakıldığında Türkiye’de sözlü tarihin daha önceden bilinmesine rağmen 1990’lı yılların başında bir araştırma yöntemi haline geldiği söylenebilir.

"Son yıllarda Türkiye’de yayımlanan sözlü tarih çalışmalarında anlatı metnine daha çok yer ayrıldığı ve metnin yorumlanmasının görece olarak daha kısa tutulduğu gözlemlenebilir. Diğer bir deyişle, hâkim olan yaklaşım, daha çok geçmişe ait sözlü anlatıları bugünkü okura yazıyla sunmak ve değerlendirmeyi okurun kendisine bırakmak şeklinde gelişmiştir" (Öztürkmen, 2002: 119). Ülkemizde eğitim alanında yapılmış sözlü tarih çalışmalarının sayısı oldukça azdır. Bu çalışmaların yapılması gelecek çalışmaların yapılması için umut sağlayıcıdır. Ayrıca sözlü tarih, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde bir öğretim yöntemi olarak kullanılmaktadır. *"Türkiye gibi hızla değişen bir toplumsal ortam sözlü tarih yöntemini kullanmak için ideal bir yerdir"* (Sarı, 2007: 88).

2.4 HAYAT BİLGİSİ PROGRAMI KAPSAMINDA SÖZLÜ TARİH

Hayat bilgisi, öğrencilere yaşamın anlamını öğreten, insan yaşamını kolaylaştıracak bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırarak yaşama hazırlayan yaşam dersinin adıdır. Hayat bilgisi dersinde çocuklar tanımadıkları “amca”, “dayı”,

“teyze”, “hala” gibi rollere bürünmüş bir kimseden yiyecek almaması gerektiğini; sokakta, okul çevresinde çocukların normal zamanlarda hayır demekte zorlanacakları bir çikolataya “hayır” demelerinin onlar için hayati önem taşıyabileceğini öğrenirler. Çocuklar başta anne ve babaları olmak üzere yakın akrabalarının telefonlarını bilmelerinin beklenmedik zamanlarda onlar için can simidi niteliğinde olabileceğini de hayat bilgisi derslerinde öğrenirler (Sağlam, 2015). Dolayısıyla hayat bilgisi dersi konuları hayatla ilgilidir. Hayat bilgisi dersi konularının hayatla ilgili olması öğrencilerin ilgi ve meraklarını artırarak derse aktif olarak katılımlarını kolaylaştırabilir. Bu bağlamda sözlü tarih öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılmalarına imkân vererek araştırma, empati, eleştirel düşünme, problem çözme becerilerinin gelişmesine, değişim ve sürekliliği kavrayabilmelerine katkı sağlayabilir. *"Sözlü tarih konuları geçmişte gündelik yaşam ile ilişkili olmalıdır. Tarihteki yaşam biçimleri, evdeki yaşam, bayramlar, düğünler, eğitim, açlık, yoksulluk, çalışma hayatı, soyadların kökenleri ve anlamları, önemli günler gibi konular sözlü tarih konuları arasındadır. Sözlü tarihte yer alan konuların ortak özelliklerine bakıldığında, öğrencinin geçmişte yaşayan insanların hayatları ile ilgili bilgi sahibi olması ve günümüz ile geçmişin karşılaştırmasını yaparak öğrencinin değişim ve sürekliliği görmesine olanak vermesi dikkat çekicidir. Sözlü tarih yöntemi, yakından uzağa ilkesinin ilköğretim ve lise düzeyinde gerçekleştirilebileceği bir çalışma alanıdır. Aynı zamanda akademik anlamda bir akademisyeninde yakından uzağa ilkesi bağlamında ele alabileceği bir çalışmadır. Tüm eğitim basamaklarında öğretim yöntemi olarak yer alabilen ve öğrencilerin geçmiş ile günümüzü karşılaştırabilecekleri konuları içeren bir öğretim yöntemidir"* (Kabapınar, 2007).

Tablo 1. İlkokul Hayat Bilgisi Programlarında Sözlü Tarih Kazanım Örnekleri

Program	K. Kodu	Kazanımlar
2005	A.2.20.	“Çevresindeki insanların mesleklerinin farklı özellikler gerektirdiğini açıklar.”
	B.2.12.	“Aile bireylerinin çocukluğunu araştırır.”
	B.2.13.	“Yakın çevresindeki kişilerin iş ve meslekleriyle ilgili gözlemler yaparak bu kişilerin hayatımızı kolaylaştırmak için neler yaptıklarını açıklar.”
	B.2.15.	“Topluma örnek olan kişilerin çocukluğunu araştırır.”

	C.3.16.	“Aile büyüklerinin küçükken oynadığı oyunları araştırır, bu oyunlarla kendisinin ve arkadaşlarının oynadığı oyunları karşılaştırarak değişimi ve sürekliliği fark eder.”
2015	HB.2.2.6.	“Aile bireyleri ve akrabalar arasındaki dayanışma ve yardımlaşmaya örnekler verir.”
	HB.2.3.6.	“Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanır.”
	HB.2.5.1.	“Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerine örnekler verir.”
	HB.3.2.4.	“Komşuluk ilişkilerinin ailesine ve kendisine olan katkılarına örnekler verir.”
	HB.3.2.5.	“Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır.”
2017	HB.2.3.5.	“Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanır.”
	HB.2.5.6	“Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini araştırır.”
	HB.2.5.7.	“Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar.”
	HB.3.1.5.	“Okulunun tarihini araştırır.”
	HB.3.1.9.	“İlgi duyduğu meslekleri ve özelliklerini araştırır.”
	HB.3.5.1.	“Yakın çevresinde bulunan yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanır.”

Kaynak: (MEB, 2005; MEB, 2015; MEB, 2017)

Tablo 1'de yer alan bu kazanımlar programdaki etkinlik örneklerine, kazanım açıklamalarına ve kazanımların sözlü tarih çalışmasına uyarlanabilme durumuna göre seçilmiştir. Kazanımların programdaki etkinlik örnekleri ve açıklamaları incelendiğinde sözlü tarih çalışmasına uygun oldukları görülmektedir. Bununla birlikte 2017 Hayat Bilgisi Programı'nda "sözlü tarih" kavramına şu şekilde yer verildiği görülmektedir. “*Dersin işlenişinde okul içi ve okul dışı uygulamalar yapmaya özen gösterilmelidir. Özellikle ilgili kazanımlarda sözlü tarih, yerel tarih, müze gezileri, doğa eğitimi, resmî kurum ve kuruluşlarla özel kurum ve kuruluşları tanıma gibi okul dışı uygulamalar önemsenmeli ve bu doğrultuda önceden planlanan öğrenci merkezli etkinlikler gerçekleştirilmelidir*” (MEB, 2017). Bu ifade ve programlarda yer alan kazanımlar hayat bilgisi dersinde sözlü tarih çalışmalarına yer verilmesi gerektiğine işaret etmekte ve bunu desteklediğini göstermektedir. Hayat bilgisi kazanımları dikkatle incelendiğinde öğrencilerin sözlü tarih aracılığıyla bir beceri olarak değişim ve sürekliliği fark etmelerinin beklendiği de anlaşılmaktadır.

2.5 SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI KAPSAMINDA SÖZLÜ TARİH

Sosyal Bilgiler Programı'nda kanıta dayalı öğrenme, sözlü tarih ve yerel tarih önemli görülmektedir. Öğrenciler birincil elden kaynaklara ulaştıklarında daha iyi öğrenebilecekleri, bilgiyi daha kolay yapılandırabilecekleri, dahası öğrenmeyi öğrenebilecekleri düşünülmektedir. Böylece öğrencilerin küçük bir bilim adamı olarak merak etmeleri ve araştırmacı kimliğine bürünmeleri mümkün olabilecektir. Bu anlamda Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan; *"bilginin kesin niteliğinden çok algılama, yorumlama, değer biçme yönü üzerinde vurgu yapılmaktadır. Öğrenme, bilgiyi oluşturma, yorumlama ve kişisel perspektiften bakabilme sürecinin oluşması olarak sosyal bilgiler konu alanı kapsamında yerini almıştır"* (Kabapınar, 2007) ifadeleri önemli görülmektedir.

Tablo 2. İlkokul Sosyal Bilgiler Programı'nda Sözlü Tarih Kazanım Örnekleri

Program	K. Kodu	Kazanımlar
2005	2.1.	"Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur."
	2.2.	"Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder."
	2.3.	"Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir."
	2.4.	"Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir."
2017	SB.4.2.1.	"Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere dayanarak ailesinin geçmişine dair soyağacı oluşturur."
	SB.4.2.2.	"Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir."
	SB.4.2.3.	"Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır."

Kaynak: (MEB, 2005; MEB, 2017)

Tablo 2’de incelendiğinde 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Programlarında sözlü tarih çalışmalarına uygun kazanımların yer aldığı görülmektedir. Örneğin SB.4.2.2.kazanımının açıklamasında; “*yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır*” ifadesine yer verilerek sözlü tarih çalışmalarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, SB.4.2.3. kazanımında öğrencilerin sözlü tarih çalışması yaparak geleneksel oyunları öğrenebilmeleri, kendi dönemleriyle karşılaştırarak değişim ve sürekliliği algılayabilmeleri önemsenmiştir. Öğrencilerin bu çalışmalar sayesinde öğrenmeye aktif katılımları sağlanarak öğrenme merakları artırılabilir. Böylece temel yaşam becerilerine sahip olabilmeleri, değişim ve sürekliliği kavrayabilmeleri mümkün hale gelebilir. Dünyada her şey değişimden etkilenmektedir. Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu göz önünde bulundurulduğunda insanlar, eşya, nesnelere bu değişimden etkilenmektedir. Burada amaç öğrencilere değişimin varlığını ve etkisini fark ettirmektir. Öğrencilerin geçmişten, günümüze ve geleceğe doğru birçok şeyin değişime uğradığını ve uğrayacağını bilmesi çok önemlidir. Ayrıca birçok şey değişime uğradığı gibi bir takım şeyler benzer özelliklerini taşıyarak geçmişten günümüze gelmekte ve geleceğe doğru ilerlemektedir. Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrencilere kazandırılmasıyla öğrenciler geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı kurabilmekte ve yaşanan benzerlik ve farklılıkları algılayabilmektedir. Kazandırılmadığı takdirde ise öğrenciler sosyal bilgiler, tarih gibi dersleri öğrenmekte zorlanmaktadır.

2.6 SÖZLÜ TARİHİN GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN YAKLAŞIMLAR

"Sözlü tarihin daha çok tanınması ve bu alanda daha çok çalışma yapılmasının yanı sıra, sözlü tarih yaklaşımının üzerine düşünmek de bu tür çalışmaların bir parçası olmalıdır. Sözlü tarihin ufkunu yalnızca geçmişe dair sözlü anlatıları yazılı metinlere çevirmek olan bir yöntemle sınırlamak yanlış olur. Sözlü tarihçilik, metnin derlenme ve değerlendirme sürecinde başlar ve tarihinin tarihsel anlatımını sorgulamasına açık kapılar bırakır"(Öztürkmen, 2002: 120). Araştırmacılar sözlü tarih çalışmalarını tek bir yoldan giderek gerçekleştirmek durumunda değildir. Sözlü tarih çalışması

birden fazla yol kullanılarak yapılabilir. "Sözlü tarih yapmanın tek bir doğru yolu olmasa da, sözlü tarihçiliğe doğru bir yaklaşım geliştirmenin önemi büyüktür" (Perks ve Thomson, 1998, Akt. Öztürkmen, 2002: 120). Günümüze değin sözlü tarihin gelişiminde rol oynayan araştırmacılar sözlü tarihin bir çalışma alanı olarak gelişiminde etkili olan farklı yaklaşımlar geliştirdiler. Sözlü tarih alanında var olan bu eğilimleri adlandıran Michael Frisch oldu. Bu yaklaşımlar "daha çok tarih", "anti-tarih" ve "nasıl bir tarih" tir. Frisch aslında sadece "anti-tarih" ve "daha çok tarih" terimlerini kullanır; "nasıl bir tarih" terimini kullanmaz. "Nasıl bir tarih" terimi, ilk iki yaklaşıma dair yürüttüğü tartışmadan çıkarılabilecek bir terimdir (Frisch, 1990, Akt. WEB1).

2.6.1 Daha Çok Tarih Yaklaşımı

Frisch'e göre "daha çok tarih" yaklaşımı "başka türlü erişilemeyecek olan yeni bir bilgi ile ilgili bir kaynak sunar" (Frisch, 1990, Akt. WEB1). "Yani bu yaklaşım, sözlü kaynakların tarihe kaydedilmiş olaylar veya kişiler hakkında daha çok ve ek bilgi sağlayacağını ve geleneksel belgelere dayalı kaynaklarda bulunmayan geçmişin farklı yönlerini açığa kavuşturacağını ima eder" (WEB1). Sözlü tarih geleneksel olarak adlandırılan yazılı kaynaklardaki var olan bilgileri arttırmayı ve bu bilgilerin farklı yönlerini ortaya çıkarmayı mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım "Daha Çok Tarih Yaklaşımı" olarak adlandırılmaktadır.

2.6.2 Anti Tarih Yaklaşımı

Daha çok tarih yaklaşımının tersi anti-tarih yaklaşımıdır. Anti-tarih ise "geleneksel tarihsel çerçevelerin sadece yetersiz olduğunu değil, aynı zamanda temelde daha derin anlamları engelleyici olduğunu"(Frisch, 1990, Akt. WEB1) söyler. "Yani bu yaklaşım asıl olarak geleneksel tarih yazımını sorunsallaştırır. Çünkü geleneksel tarih yazımı güç ile ilgilidir" (WEB1).Geleneksel, yazılı kaynaklar sadece dönemin siyasi olayları, önemli kişileri ve elit kesimleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kaynaklardan elit olmayan kesim ve günlük olaylar hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. Sözlü tarihin bunu mümkün kıldığını söyleyen yaklaşım "Anti-Tarih" yaklaşımıdır. Frisch, "doğrudan ve duygusal olmasının etkisiyle sözlü tarih kanıtlarını yorumlanamaz ve sorumluluk içermeyen fakat duygulara ve geçmiş

deneyimlerin anlamına doğrudan açılan bir pencere olarak görmenin" (Frisch, 1990, Akt. WEB1) uygun olmadığını söyler. Sözlü tarihin kaynaklarına da eleştirel bir bakış açısıyla bakmak gerekmektedir.

2.6.3. Nasıl Bir Tarih Yaklaşımı

"Daha çok tarih yaklaşımını temel alan tarihçiler, cemaat liderlerini, olayları ve katkıları yazarken işin sonunda kendilerini sadece geleneksel tarih yazımını tekrar eder bir pozisyonda bulabilirler. Diğer taraftan 'anti-tarih' yaklaşımını benimseyen akademik hümanistler, insanların deneyimleri üzerinde yorumda bulunmaktan kaçınarak aslında tarih yazımına yapabilecekleri önemli eleştirel katkılardan geri durabilirler" (Frisch, 1990, Akt. WEB1). *"Dolayısıyla bu noktada Frisch'in bir terim olarak bahsetmediği ancak yaptığı tartışmadan çıkarabileceğimiz üçüncü bir yaklaşımın devreye girmesi gerekiyor: Nasıl bir tarih?"* (WEB1). Nasıl bir tarih sorusu sözlü tarih çalışması gerçekleştirilirken tek bir doğru yol, yaklaşım olmadığını, bu iki yaklaşımın kendi başına yeterli olmadığını açığa çıkarmaktadır. Daha iyi bir çalışma yapabilmek adına yaklaşımların beraber uygulanması gerekmektedir. *"Bir sözlü tarihçi güç merkezli geleneksel tarih yazımını ters yüz etmeli ancak aynı zamanda kendi inşa ettiği tarihsel anlatıyı da sorgulamalıdır"* (WEB1).

2.7 SÖZLÜ TARİHİN ÜSTÜNLÜKLERİ

Bugün, öğrencilere bilgileri hazır vermek, ezberletmek yerine, öğrencilerin bilgiye ulaştığı, öğrenme sorumluluğu üstlendiği bir anlayışın benimsendiği görülmektedir. Bu da öğrencilerin öğrenmeyi öğrenmesini gerektirmektedir. Öğrencilerin daha etkili öğrenmeler gerçekleştirmesi gerçek dünya bağlamında öğrenmeler yaşamasına bağlıdır. Okullara bakıldığında iyi eğitimciler gerçek hayat ile okulu birleştirip öğrencilerini hayata hazırlamaktadırlar. Bunun için sözlü tarih gibi uygulamalar ve etkinliklerle öğrencilerin gerçek hayata hazırlanması gerekmektedir. Sözlü tarih çalışmasında öğrenciler gerek aile tarihi gerekse bir takım konular hakkında bilgi sahibi olmak için kendinden yaşça büyük kişilerle iletişime geçmekte ve o kişilerin hayatlarından kesintiler dinleyerek, klasik öğrenmenin dışında öğrenmeler

yaşamaktadırlar. Bununla birlikte doğrudan öğretmenden bilgi edinmek yerine bilgi edinmek istediği konu hakkında görüşme öncesi çeşitli araştırmalar yapmakta, sorular hazırlayıp görüşmeler gerçekleştirmekte ve görüşmeleri değerlendirerek mevcut kaynaklarla karşılaştırmaktadır. Adeta bilgiyi yapılandırmakta ve aktif bir şekilde öğrenmektedir. Bu yönüyle sözlü tarih, öğrencileri hayata hazırlayan ve aktif öğrenmelerini sağlayan bir uygulama olarak çıkmaktadır. Bunun yanında sözlü tarih çalışmaları, öğrencilerin ilgi ve merakını arttırdığından öğrencilerin motivasyonunu olumlu yönde etkileyerek derslerindeki başarılarını artırmaktadır. Değişim ve sürekliliği daha kolay kavrayabilmelerine fırsat vermektedir. Öğrenciler çalışma yaptıkları konularda birincil kaynaklara ulaşmayı öğrenebilmektedir."Öğrencilerin, kitaplardaki tarih bilgisinin nasıl oluştuğuna ilişkin bir fikir kazanmasını sağlayabilecek olan sözlü tarihin, onlara teoriksel zamanın içinde yer aldıklarını, dolayısıyla tarihle ilk elden ilişkili olduklarını da fark ettirebilecektir" (Sarı, 2007: 12). Çocuklar sözlü tarih yöntemi sayesinde tarihle tanışmaktadırlar (Akbaba ve Kılcan, 2014: 749).

"Sözlü tarihin sağladığı yüz yüzelik diğer insanların yaşamlarına girmeyi sağlar. Görüşen ve görüşülen arasında ortaya çıkan benzerlikler bakış açılarındaki önyargıları azaltır. Böylelikle öğrencilerin empati yetilerini geliştirir" (Poll, 1995, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 678). Empati yetileri gelişen öğrenciler kendi geçmişleri gibi diğer insanların geçmişlerinin de önemli olduğunu bilir. "Sözlü tarih çalışması ile öğrenciler bir tarihçi gibi sorumluluk alırlar. Bir anlamda öğrenciler tarih yapma olanağı elde ederler. Sözlü tarih tarihi yapan ve onun parçası olanlarla yani geçmişle insani bir bağ kurmalarını sağlar" (Whitman, 2000, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 678).Sözlü tarih uygulamaları öğrencilerin, araştırma, soru sorma becerilerini geliştirir. Mülakat sorusu hazırlama, analiz ve yorum becerileri gelişir. Kronoloji anlayışının gelişmesine katkı sağlanabilir. Gözlem ve eleştirel düşünebilme becerileri gelişir. Organizasyon becerileri gelişir. Yeni bakış açıları kazanabilirler. Öğrenciler grup halinde yapılan çalışmalar sayesinde sosyalleşirler (Demircioğlu, 2005). Öğrenciler sadece tarih dersinde değil, diğer derslerde de bir uzman rolüne girebilirler.

Çocuklar özellikle sosyal çevreden etkilenecek birçok bilgi ve beceri kazanırlar. Sosyal çevrenin bu kadar etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin sözlü tarih çalışması yapması "doğup büyüdüğü sosyokültürel çevrede anlatılan sözlü

tarihin öğrencilerin tarih bilgilerini oluşturduğunu kanıtlar (Arslan, 2012: 2). Öğrencilerin yapacakları sözlü tarih uygulamaları öğretmen, öğrenci ve veli üçlünün işbirliğini sağlayarak aileyi okul faaliyetlerinin içine katarak iletişimi güçlendirir. *"Sözlü tarihin eğitim alanında kullanılması, öğrenciyi tarih dersi kitabının içinden çıkartıp, tarihe bambaşka bir yerlerden yaklaşmasını sağlar. Bunun yanında kimsenin bilmediği ya da kimsenin aklına gelmeyen bir konu saptayıp, yepyeni bir dünya keşfetmesini mümkün kılar"* (Sarı, 2007: 110). *"Öğrenciler bu çalışmalarla kilit tarihin kavramlarını, uygulama ve araştırma yöntemlerini kullanma ve yorumlama becerilerini geliştirme şansı elde eder. Hatta bazı olayları ve değişimleri açıklamaya ve yorumlamaya çalışan tarihçilerin karşılaştıkları sorunlara dair bir fikir edinmiş olurlar"* (Küpüç, 2014: 45). *"Çağdaş bakış açısına sahip, çoğulcu, empati becerileri gelişmiş, farklılıkları hoşgörüyü karşılayan ve barışçı bireyler olarak topluma katılmalarını sağlar. Yaşı küçük olan öğrencilerde, tarih bilincini geliştirebilir. Yani sosyalleşmiş ve kendi yaşam deneyimleriyle tarihin farkında olmuş olurlar. Haklarını bilen ve onlara sahip çıkan, barışçı, kimlikli vatandaş tavrı ortaya koyarlar"* (Küpüç, 2014: 46). Bu uygulamalar *"kendi toplumundaki sosyal, politik, ekonomik, dinî ve eğitimsel gelişmeleri inceleyen öğrenci çok yönlü bir nedensellik duygusu kazanarak, bu bilgileri ulusal ve uluslararası olayları idrak etmede kullanabilir"* (Küpüç, 2014: 46). *"Öğrenciler kendilerini daha sonra tarih sahnesinde ortaya çıkacak birer tarih oyuncusu olarak görmeye başlarlar"* (Sarı, 2006: 122). *"Sözlü tarih öğrencinin tarihi sadece çalışmak yerine yapmasına olanak verir. Bu yararlar, sınıfta sözlü tarih çalışması yapmak için başlı başına iyi bir gerekçedir"* (İngram, 2003, Akt. Küpüç, 2014: 50). Tarih uzak çevre yerine yakın çevreden öğrenilmelidir. Bu şekilde öğrencilerin tarihe olan ilgisi artar. Soyut olarak tanınan tarih dersi konuları somut bir ürüne dönüşür. Öğretmenler bu uygulamaları gerçekleştirirken müfredat ve ders saatlerini göz önüne alıp planlama yapmalıdır. Ülkemizdeki müfredatlara bakıldığında sadece tarih ve sosyal bilgiler gibi derslerde bu tür çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Bu da yapılacak sözlü tarih uygulamalarını sınırlandırmaktadır. *"Türkiye'de yenilenen ortaöğretim programı eskiye nazaran daha öğrenci merkezli bir yaklaşım hedeflemektedir. Bu nedenle sözlü tarih uygulamalarına daha açık bir görünüm sergilemektedir. Ancak programın hedeflediği yaklaşımın uygulamaya geçirilmesi için gereken kapsamlı düzenlemeler gerçekleşmemiştir. Bu açıdan en önemli nokta öğretmenlerin sınıftaki hareket alanının genişletilmesi, bir başka deyişle öğretmen özerkliğinin geliştirilmesi"*

ve *öğretim içeriğinin düzenlenmesidir*" (Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 679). Sözlü tarih uygulamalarının faydaları göz önünde bulundurularak, sözlü tarih çalışmasını olumsuz etkileyen unsurlar ortadan kaldırılmalıdır.

2.8 SÖZLÜ TARİHİN SINIRLILIKLARI

Sözlü tarihin üstünlükleri yanında bazı sınırlılıklarından bahsetmek mümkündür. Bu nedenle bazı araştırmacılar sözlü tarih çalışmalarından uzak durmaktadır. Sözlü tarihin sınırlılıklarını asgari düzeye indirecek tedbirlerle sözlü tarih çalışmalarını yürütmeye çalışmak doğru bir tercih olabilir.

Sözlü tarih "güvenirlilik" konusunda eleştirilmektedir. Yazılı kaynaklar sözlü kaynaklara göre daha güvenilir olarak algılanmaktadır. Ancak yazılı kaynaklara bakıldığında onlarda bir takım kişilerin sözleriyle oluşturulmuş, yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Bu sebeple ister yazılı ister sözlü kaynak olsun her ikisi de aynı oranda güvenilirdir. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki yazılı kaynağı oluşturan kişiler de yanlı davranabilir. Fakat sözlü kaynaklardan bilgi edinilirken kişinin yanlı olması durumunda anında müdahale şansı vardır. Gerekirse görüşmeci yeni sorularla konuşmacının ne anlatmak istediğini çözebilmektedir. Sözlü tarih "değişkenlik" konusunda da eleştiri almaktadır. Bu görüşe sahip olanlar yazılı kaynakların değişmez olduğunu savunurlar. Buna karşın insanların neyi nasıl hatırladıkları birçok şeye bağlıdır. Konuşmacıların görüştüğü kişiye, konuya ve ortama bağlı olarak anlattıklarında bir takım değişiklikler olabilir. Fakat bir gerçek vardır ki insan belleği piramidal bir yapıdadır ve tepeden aşınmaya başlar. Yaşlı insanlar eskiyi yakın geçmişten daha net hatırlarlar. Yalnız bazı konuşmacılar çeşitli sebeplerle anlatacakları olayın tarihini, sonucunu, etkisini yanlış hatırlayabilir. Bu tip şeylerin olması normaldir. Bu noktada görüşmeci dikkatli olmalıdır. Bu durum yazılı kaynaklarda da mevcut olan bir durumdur."Sözlü tarih çalışmaları teknik bazı sorunlara yol açabilir. Örneğin kayıt cihazının kullanımıyla ilgili sorun yaşanabilir. Araştırmacının görüşme yöntemine hâkim olmaması ve yeterince hazırlık yapmaması da bazı sorunlara yol açabilir. Bunları ortadan kaldırmak için iyi bir planlama ve uygulama gereklidir. Görüşme yapan kişiler dikkatle seçilmeli ve eğitilmelidirler. Ayrıca birincil ve ikincil kaynakları kullanmaya hazır ve donanımlı olmalıdırlar.

Görüşmeci ne zaman soru soracağını, anlatıcıya ne oranda müdahale edeceğini biliyor olmalıdır. Ayrıca görüşme için seçilen kişilerin grubu temsil edebilirliği de önemli bir noktadır ve seçimi iyi yapılmalıdır. Bununla birlikte kayda deşifresi oldukça zaman alıcı bir aşamadır. Araştırmayı yapan kişi ile transkripsiyonu yapan kişi farklı olabilir. Bu durumda araştırmacı anlatının tamamının çözümlenmesini istemezse çözümlenmeyi yapan kişi kendi takdiriyle bazı bölümleri atabilir" (Cutler, 1971, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 681). Özellikle kayda alma ve çözümlenme büyük sorun teşkil edebilir. Fakat günümüzde iletişim teknolojileri çok gelişmiştir. Hem görüşmeyi kayda alma hem de çözümlenme bu araçlar sayesinde kolaylaşmaktadır. "Görüşülen kişinin tavrı da önemlidir. Görüşülenler, görüşmenin bitiminde transkripsiyonun yapılmasının ardından metni okuyup imzalamalıdır. Bilgilerin kullanımı buna bağlıdır. Görüşülen kişi transkriptlerin ve bant kayıtlarının kullanımını kısıtlama hakkına sahiptir. Bant kayıtlarının saklanmasına izin vermeyebilirler. Ya da ses tonları veya sentaks nedeniyle kayıtların silinmesini isteyebilirler. Bu kişiler metinden alıntı yapılacağında kendilerinden izin alma zorunluluğu da getirebilirler" (Cutler, 1971, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 681).Sözlü tarih araştırmasıyla elde edilenler, önümüzdeki dönemin duygusal kalıntıları olabilir. Sözlü tarih araştırmasıyla elde edilenler, özümsemiş unsurlar yoluyla normallğini kaybedebilir. Nostalji ile beslenip daha sonra ortaya çıkacak olan yaşam yoksunluğuyla çarpıtılabilir. Görüşme biçimi, hafıza kaybı, görüşülen kişinin olayları anlatırken o zamana geri dönmesi sözlü tarih çalışmalarını olumsuz etkileyebilir (Uygun, 2010, Akt. Tangulu, 2014: 960). "Sözlü tarihle ilgili diğer bir önemli problem de görüşme yapılan kişinin görüşme süreci üzerinde kesin kontrole sahip olmasıdır. Diğer yandan bu tür mülkiyet hakkı, nitelikli bir sözlü tarih uygulaması için gereklidir. Fakat yine de görüşme yapılan kişinin görüşme üzerindeki hakları ve görüşmeyi kullanmasındaki özgürlüğünün sınırları tartışılmaktadır" (Acun, 2008, Akt. Güçlü, 2013: 9).

"Sözlü tarih yönteminin uygulama sürecinde görüşülen kişiyi motive edici, hafızasını canlandırıcı nesnelere kullanılması veya tanıdık birisinden faydalanılması gibi konularda birtakım tartışmalar bulunmaktadır. Çünkü bu yaklaşımın faydaları yanında zararları da bulunmaktadır. Görüşülen kişi kendisini ya da yanındakini zor durumda bırakacak durumlarda suskun kalabilmektedir. Sözlü tarih uygulamasının diğer bir sınırlılığı da elde edilen bilgilerin subjektif olmasıdır. Çünkü sözlü tarih,

insanların hayat tecrübelerini kendi dillerinden ifade etmelerine dayanmaktadır" (Metin, 2002, Akt. Güçlü, 2013: 9). *"Sözlü tarih çalışmaları için maddi kaynak gerekir. Yol, kütüphane araştırmaları, kaynakların kopyalanması, fotoğraf çekimi, ses kaydı gibi konularda ciddi maddi kaynağa ihtiyaç duyulacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının ve okulların bunu finanse edecek kaynakları olmayabilir. Bu durum daha geniş bir çalışma yapmak mümkünken çalışmanın daraltılması sonucunu doğurabilir"* (Küpüç, 2014: 54). Genellikle görüşmelerin bire bir yapılmasının doğru kabul görmesi bu sebeptendir. Sözlü kaynakların özneliği de ancak farklı kişilerle görüşme yapılarak ya da yazılı kaynaklarla karşılaştırılarak nesnel bir değerlendirmeye çevrilebilir. Buradan sözlü tarihin genelleme kaygısı olduğu sonucuna varılabilir. Genelleme yapılabilmesi için görüşülen kişi sayısının artırılması ve daha çok belgenin incelenmesi gerekmektedir. Sözlü tarih çalışmalarında görüşme yapılan kişinin eğitim düzeyi, yaşı, cinsiyeti, sosyal sınıfı ve etnik farklılığı görüşmeyi etkileyebileceğinden çalışmayı da etkileyebilir. Okullarda yapılan sözlü tarih çalışmalarında da öğrencilerin yaşı, sınıf düzeyi çalışmayı etkilemektedir.

Sözlü tarihin eleştirildiği noktalardan biri öğretim programlarında sözlü tarih çalışmalarına yeterli zaman verilmemesidir. Sözlü tarih çalışmasının uzun zaman alması diğer konuların zamanında işlenememesine sebep olmaktadır. Ayrıca öğretmenler bu çalışmayı yaparken çok fazla zaman ve enerji harcamaktadır. Bu sebeple bazı öğretmenlerde yetersizlik, isteksizlik ve motivasyon eksiklikleri ortaya çıkmaktadır. Bu noktada öğretmenleri desteklemek, onları isteklendirmek gerekmektedir. Ancak bu şekilde öğretmenler öğrencileri yönlendirebilir, onlara iyi rehberlik yapabilir. Bu şekilde aksaklıklar ortadan kaldırılabilir. *"Özellikle öğrencilerin hayal kırıklığı yaşamamaları için kaynak bakımından zengin konulara öncelik verilmesinde fayda olacaktır"* (Küpüç, 2014: 54).

"Sözlü tarih yoluyla elde edilen verilere yönelik eleştiriler karşısında, bu alanda çalışma yapan bilim adamları görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir. Sözlü tarihçilere göre, sözlü verilerde bulunan sınırlılıklar dokümanlarda da bulunabilir. Onlara göre sözlü tarih yoluyla elde edilen veriler, doküman yoluyla elde edilenlerden ne çok doğru ne de çok yanlıştır" (Roper, 1996, Akt. Demircioğlu, 2005: 311). *"Sözlü tarihçiler, insanların hatıratlarına dayalı bilgilerin güvenilirliğini kontrol etmenin değişik yolları olduğunu ifade etmişlerdir. Öncelikli olarak sözlü tarih çalışmasına*

dahil olan insanların mülakatlarda verdikleri bilgilerin diğer kaynaklardan kontrol edilebileceğini savunmuşlardır. Buna ilaveten, mülakatlarda aynı konuyla ilgili farklı örneklem gruplarının kullanılmasının, bu tür çalışmalardan elde edilen bulguların güvenilirliğini arttıracak şekilde vurgulanmıştır" (Demircioğlu, 2005: 311). Bahsedilen konudaki sınırlılıkların alınacak bazı önlemlerle sınırlandırılabilir.

2.9 SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Öğretmenler, öğrencilerine sözlü tarih çalışması yaptırabilirler. Bu durumda öğrenciler belirlenen konu ile ilgili kendilerinden yaşça büyük kişilerle görüşme yaparak aktif şekilde, günlük hayattan öğrenmeler sağlayabilirler. Bunun için sözlü tarih çalışmalarında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar olduğu bilinmeli ve bu hususlara dikkat edilmelidir. Öncelikle öğretmenlerin sözlü tarih çalışmalarında öğrencilere rehberlik yapmaları gerektiği bilinmelidir. Bu anlamda öğrencilerin yaş ve eğitim düzeyleri dikkate alınmalıdır. *"Sözlü tarih çalışmaları ileri yaşlardaki öğrencilerle yapıldığında daha etkili sonuç vermekte ve daha doyurucu sonuçlar doğurmaktadır" (Ebner, 1976, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 683). Bu sebeple ilkokul düzeyinde bu çalışmayı yapmak isteyen öğretmenlerin öğrencilerin seviyelerine uygun bir konu belirlemesi çok önemlidir. Aksi takdirde öğrenciler yapacakları çalışmada zorlanabilirler. Öğrencilerin yaşları büyüdükçe, becerileri geliştikçe, isteklendirilebildikleri oranda, bu tür çalışmaların yapılabilmesi daha mümkün hale gelebilmektedir.*

Dersin kazanımlarına uygun bir sözlü tarih konusu belirlemelidir. Sözlü tarih çalışmasıyla öğrencilere kazandırılacak olan nitelik ve becerileri açıkça ortaya koymalıdır (Demircioğlu, 2005: 312). *"Öğrencilere daha önce yapılmış sözlü tarih çalışmalarından örnekler göstermek de onlar için yol gösterici olabilir" (Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 683). Öğrenciler bu örneklerden yola çıkarak konu hakkında bilgi toplamalıdır. "Öğrenciler sözlü tarih çalışması yaparken sadece görüşmeye odaklanmamalı seçtikleri konuyla ilgili ikincil kaynaklardan bilgi edinmeleri sağlanmalıdır" (Dillon, 2000, Akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 683). Öğrencilerin*

kaynakları araştırma, bu kaynaklardan uygun bilgileri toplama ve kayıt altına alıp kaynakça belirtmeleri konusunda öğretmen onlara rehberlik etmelidir.

Öğretmen, öğrencilere sözlü tarih çalışması esnasında gerçekleştirecekleri görüşme süreci hakkında bilgi vermelidir. Bu çerçevede, görüşme sorularının nasıl hazırlanacağını, nasıl sorulacağını, görüşme esnasında nelere dikkat edileceğini, elde edilen verilerin nasıl yorumlanacağını ve sözlü tarih etkinliği sonucunda raporun nasıl hazırlanacağını öğrencilerine öğretmelidir (Demircioğlu, 2005: 312). *"Sözlü tarih sürecinin yoğunluğu nedeniyle, öğretmenlerin konuları iki üç kişiden oluşan gruplara vermeleri, niteliğin artması ve sosyalleşmenin hızlanması noktasında da önemlidir. Bu çerçevede de sözlü tarihin önemli bir başka yönü ortaya çıkmaktadır. Bu da rekabete dayanan bir çalışma olmaktan öte, sözlü tarihin grup dayanışmasını geliştirmesi ve pekiştirmesidir. Gruplar bir arada araştırma yapmanın ve başarmanın tadına varma olanağına sahip olacaklardır"* (Kabapınar ve İncegül, 2016: 76). Bu şekilde grup içinde çalışan öğrenciler işbirliği yapmayı da öğrenebilirler.

"Görüşme dikkatlice hazırlanmalıdır. Öğrencilere konu hakkında yardımcı olabilecek vasiyetname, günlük gibi kaynaklar da aktivitede kullanılabilir. Diğer taraftan öğrencilerin heveslerini kırarak derecede hazırlık yapılması sakıncalıdır. Görüşmede kullanılan araçlar arasında eski fotoğraflar, resimler ve mutlaka bir ses kaydedici cihaz olmalıdır. Görüşmeler için yapılan atamalar resmî kaynaklar yoluyla yapılmalıdır. Böylece öğrenciler bütün projenin açıklanması gibi bir yükümlülüğün altına itilmemelidir. Görüşme bir saat ya da daha az bir zamanla sınırlandırılmalıdır. Öğrenciler görüşmelere iki ya da üçlü gruplar halinde gönderilmelidir. Yazılı metinlerin Word programına aktarılması için bilgisayar öğretmenlerinin yardımlarına başvurulabilir" (Welton ve Mallan, 1999, Akt. Sarı, 2006: 119). Tüm bunlara dikkat edildiğinde öğrenciler; *"dinleme, gözlem, soru sorma, bilgiyi düzenleme, olguyu düşünceden ayırma, ilgisiz bilgi arasında ilgili bilgiyi bulma, kendilerinden önceki kuşakları daha iyi anlama ve takdir etme, değişim ve sürekliliği algılama"* (Welton ve Mallan, 1999, Akt. Sarı, 2006: 120) gibi bir takım becerileri kazanabilmekte ya da var olan bu becerilerini geliştirebilmektedirler.

Görüşme yapılacak kişi ile öğretmenin bir ön görüşme yapması önemlidir. Bu kişi ile yapılacak görüşme sınıfta gerçekleşiyorsa öğrencilerin kaynak kişiyi dinlemeleri, ona

sorular sormaları, notlar almaları ve kaynak kişinin anlattıklarını yazılı kaynaklarla karşılaştırarak değerlendirmeleri için öğretmenin öğrencilere rehberlik yapması gerekmektedir (MEB, 2005). Öğretmenler sözlü tarihe dayalı çalışmalar sonucunda kazanımların kazanılıp kazanılmadığını belirlemek amacıyla, ne tür ölçme ve değerlendirme yaklaşımları uygulayacağına karar vermelidir. Uygulayacağı ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarından ve hangi aşamalarda öğrencileri değerlendirecekse bu konularda öğrencileri bilgilendirmelidir (Demircioğlu, 2005: 313). Çalışmanın sonunda öğrencilerin deneyimlerini sınıf ortamında ve ya okulun uygun bir yerinde sergileyerek paylaşması deneyimlerin zenginleşmesine ve daha geniş kitlelerin konu ile ilgili bilgi sahibi olabilmesine imkân sağlayabilir. Çalışmaları yürüten öğrenciler açısından bu paylaşımlar yaptıkları işin değerli olduğunu hissetmelerini sağlayabilir. Ayrıca, öğrenciler başarının tadını tadabilir, sonraki çalışmalar için motivasyonlarını artırabilir.

2.10 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ülkemizde ve diğer ülkelerde sözlü tarih alanında yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Birçok konuda sözlü tarih çalışmaları yapılmaktadır. Bu bölümde günümüze değin hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde yapılan akademik ve eğitim boyutlu sözlü tarih çalışmalarına örnekler verilecektir.

2.10.1 Yurt Dışında Yapılan Sözlü Tarih Çalışmaları

Klages'in (1999) araştırmasında; sözlü tarih yöntemi kullanılmaktadır. Bu çalışma 12. sınıf ekonomi öğrencileriyle sözlü tarih görüşmeleri gibi birinci elden kaynaklar olduğu zaman öğrencilerin tarihsel düşüncüyü nasıl oluşturduklarını anlamak için gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler 1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Büyük Depresyon'un arka plan çalışmasıyla ilgilenmişlerdir.

Thompson (1999) "*Geçmişin Sesi*" adlı çalışmasında efsane olan klasik, belgelere dayalı tarih yazımının dışında farklı bir yaklaşım olarak sözlü tarihi incelemiştir. Bu incelemesini her türden araştırmacı için yapmıştır. Sözlü tarihin kendi geçmişini

incelemiş ve değerlendirmiştir. Bu eserde sözlü tarih yöntemi ile ilgili bütün bilgilere ulaşmak mümkündür (Thompson, 1999, Akt. İncegöl, 2010: 26).

Penyak ve Duray'ın (1999) araştırmalarında; Meksika'da Amerikan Okulunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Meksika taşralarında bir proje yapmak ve modern ve geleneksel toplumları kıyaslamak ve karşılaştırmak, müfredat birleşimini projenin son haline resim ve fotoğraf ekleyerek geliştirmek, değişik kültürlü ve çok uluslu akranlarının kabulünü bir çalışma ortamında arttırmak amaçlanmıştır.

Huerta ve Flemmer'in (2000) araştırmasında; ortaokul öğretmenlerinin sözlü tarih araştırması programlarını kendi sınıflarında kullanmak için nasıl tasarlayabilecekleri ele alınmıştır. Bu çalışmada öğrenciler Kübalı bir sürgünün hayatını, Vietnamlı göçmenlerin deneyimlerini ve büyük depresyon gibi kişisel davaların aile perspektifini sunmuşlardır. Araştırmanın sonucunda araştırmacılar öğretmenlere, sınıfta sözlü tarih projesi hazırlarken, örneklendirme ve tartışma için özenle seçilmiş okuma parçaları sağlayan stratejilere odaklanarak öğrencilere rehberlik edebileceklerini, sosyal bilgiler dersi temalarıyla ilgili olan ön araştırmanın önemini vurgulamalarını, çevriyazı yeteneklerini ve resmi görüşmeyi uygulamak için temsili görüşmeleri kullanmalarını tavsiye etmektedirler.

Kyvig ve Marty'nin (1982/2011) eseri tecrübeli tarihçilerden çok, yerel tarih amatörlerinin yanı sıra başlarındaki tarihi, yani ailelerini, evlerini, çiftliklerini, mahallelerini, okullarını, iş kollarını, kamu örgütleri ve binalarını araştırabilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Tecrübeli tarihçilerden çok, yerel tarih amatörlerinin yakın geçmişi öğrenmek için ele alması gereken konu ve yöntemler konusunda ipuçları vermektedir.

Carlson'ın (2002) araştırmasında; Lloyd Burgess Sharp'ın kariyerinin ve Amerika'da ki okul dışı eğitim hareketinin şekillenmesindeki liderlik etkisinin sözlü tarihini oluşturmak amaçlanmaktadır. Veriler Sharp'ın arkadaşlarından toplanmıştır. Okul dışı eğitimi hareketine Sharp'ın katılımıyla ilgili anlatıcı veri kronolojik olarak arşivsel veriyle birbirine karıştırılmıştır. Daha sonra anlatıcı veri, okul dışı eğitiminin diğerleri tarafından algılanmasını etkileyen, Sharp'ın liderliğiyle ilişkin olarak ortaya çıkan kalıplar için analiz edilmiştir.

Evans'ın (2003) araştırmasında; sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. Illinois'de ki üniversitelerde, özel ve devlet kolejlerinde, öğretmen yetiştirme programlarında

öğretmen adaylarına ders veren yedi fakülte üyesiyle bir görüşme yapılmıştır. Fakülte üyelerinin Amerikan toplumunda ırkçılığa karşı anlayış geliştirmek için öğretmen adaylarını yetiştirmede sözlü tarihi nasıl kullandıkları incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda sosyal bilgiler fakültesi sözlü tarih kullanımı için resmen yetiştirilmemiş ama kendi kişisel tarihleri onların sözlü tarih kullanımlarını etkilemiştir.

Sanders'ın (2005) araştırmasında; okullarda uygulanan fiziksel cezalar fenomenolojik bir perspektiften bağımsız röportajlar ve sözlü tarih anlatımlarının ses kaydıyla toplanan hikâyeler yoluyla incelenmiştir. Araştırma yetişkin kişilerin çocuk yaşlarında yaşadıkları fiziksel cezalara dayanmakta ve geçmişte yaşananların tekrar hatırlanması, “kişide geçmişte nasıl bir etki bıraktı ve şu an nasıl bir etkisi var” üzerine gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar geçmişi hatırlatan açık uçlu sorulara cevap vermiştir.

Miller ve Miller'in (2006) araştırmalarında; Ermeni soykırımına tanık 103 kişinin yaşam öyküleri akademik bir gözle analiz edilmiştir. Kişilerin 1914-15 olaylarıyla ilgili anıları sözlü tarih yöntemi ile ortaya çıkarılmıştır. Tanıklar, soykırım zamanında ortalama on bir on iki yaşları arasında olup, Türkiye içinde, çok geniş bir alana yayılmış bölgelerde doğmuşlardır. Neredeyse tüm görüşmeler; sağ kalanların kendi ikametlerinde gerçekleşmiş, görüşmeler boyunca çok sayıda duygu ifade edilmiştir. Görüşmelerin sekizi İngilizce, ikisi Türkçe ve geri kalanların tümü Ermenice yapılmıştır.

Shopes'un (2008) araştırması; öğretmen ve öğrenciler için sözlü tarih rehberi niteliğindedir. Bu rehber, sözlü tarihin ve tarihçilerin kullandığı yolların bir özetini sunmaktadır.

Counce (2008) eserinde sözlü tarihle ilgili pratik bilgiler vermektedir. Kadınları, çocukları, çiftçileri, işçileri, göçmenleri anlatmaktadır. Çalışma yöntemlerini ele almakta ve sözlü tarihe ve geleneksel tarihsel yöntemlerle kıyaslanmasına değinmektedir. Sözlü tarihi öğrenmek, sözlü tarih yapmak isteyenler için kaynak niteliğinde bir çalışma sunmuştur. Bir el kitabı olduğu kadar sözlü tarih çalışmalarından verdiği örneklerle de keyifle okunan bir kitaptır.

Tosh (1984/2013) eserinde tarih konusuna bir giriş yapmaktadır. Tarihsel araştırmanın nasıl yapıldığını ve ne gibi bir amaç taşıdığını anlatmaktadır. Kitapta

sözlü tarihe de değinilmiştir. Ancak bu eserde diğer sözlü tarih çalışmalarından farklı olarak sözlü tarihin eksik yönlerine yer verilmiştir.

2.10.2 Türkiye’de Yapılan Sözlü Tarih Çalışmaları

Öztürkmen (2002) araştırmasında; "Sözlü Tarih Söyleyişlerinde Yöntem" ve "Türkiye’de Sözlü Tarihçiliğin Düşündürdükleri" başlıkları altında sözlü tarih yönteminin uygulanışını anlatmaktadır. Öztürkmen, Boğaziçi Üniversitesi’nde verdiği dersler ve yaptığı projelerle de Türkiye’de sözlü tarihin gelişimi için önemli adımlar atmıştır.

Sarı'nın (2002) araştırması; giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında, sosyal bilim ve sosyal bilgiler kavramları ele alınarak, sosyal bilgiler öğretimi ve bununla ilişkili olarak tarih öğretimi kavramları üzerinde durulmuştur. 1. Bölümde, akademik tarih ile sözlü tarih arasındaki ilişkinin gelişim süreci işlenmiş, sözlü tarih ile sözlü gelenek arasındaki fark belirlenmiş ve sözlü tarihin akademik tarihe etkisi tartışılmıştır. 2. Bölümde, sözlü tarihin eğitim ile bağlantısı ele alınarak İngiltere ve Amerika'daki okullarda uygulanan sözlü tarih etkinliklerine bakılmış ve Türkiye’de nasıl uygulanabileceği tartışılmıştır. 3. Bölümde ise sözlü tarih uygulamaları için tavsiyeler ve uygulama soruları vardır. Araştırma, sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi ile tarih derslerinin daha ilginç ve zihinlerde daha kalıcı olabileceğini savunmaktadır.

Uygun (2003) araştırmasında; yakın geçmişimizde görev almış ilköğretim öğretmenlerinin yetişme biçimlerini, karşılaştıkları sorunları ve öğretmenlik mesleğine ilişkin konuları, onların kendi tanıklıklarından hareketle mezun oldukları okul tipi, cinsiyetleri ve siyasi eğitim görevleri bağlamında değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ilköğretim okulu ve köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin anlatımlarında belirgin farklılıklar görülmüştür. Kadın ve erkek öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların bazen farklılaştığı da görülmüştür. Ayrıca kendini idealist olarak gören öğretmenlerin gerek örgün gerekse halk eğitiminde siyasi eğitim görevlerini inançla yerine getirdikleri görülmüştür.

Kaplan'ın (2005) araştırmasında; sözlü tarih çalışmalarının öğrencilerin tarihsel düşünme becerileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla, resmi bir ilköğretim okulunun toplam 56, 8. sınıf öğrencisine, onların tarihsel düşünme becerilerini tespit

etmeye yönelik hazırlanmış metin yorumlama soruları uygulanmıştır. Öğrenciler tarihsel düşünme becerilerine göre sınıflandırdıktan sonra, bu öğrenciler içinden her düzeyi temsil edecek birer öğrenci tespit edilmiştir. Bu tespit aşamasında uzman görüşlerinden, öğrencilerle yapılan görüşmelerden ve gönüllülük esasından yola çıkılarak 6 öğrenci seçilmiştir. Seçilen öğrencilerle sözlü tarih çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışma kapsamında altı hafta süreyle huzurevi ziyaretlerinde bulunulmuştur. Bu ziyaretlerde öğrenciler Cumhuriyetin ilk yıllarına tanıklık etmiş yaşlılarla o dönemle ilgili görüşmelerde bulunmuşlardır. Öğrencilerin yaptığı sözlü tarih çalışmaları araştırmacı tarafından video kamera ile kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sözlü tarih çalışmalarının öğrencilerin tarihsel düşünme becerileri üzerinde olumlu etkiler sağladığı gözlemlenmiştir.

Onur (2007) eserinde Türkiye'de çocukluğun geçmişine ve bugününe bakmaktadır. Giriş bölümünde gelişim psikolojisi, çocuk sosyolojisi, çocukluk tarihi kuramlarını ele almıştır. Çocukluğu gündelik yaşam, gelenekler, eğitim, oyun ve eğlence alanlarında inceleyen kitap birbirinden bağımsız makalelerden oluşmaktadır. Bu şekilde çocukluğun geçirdiği değişim ortaya konmuştur.

Sarı'nın (2007) araştırmasında; sözlü tarih konusu üzerine eğitim alanında Türkiye'de yapılan ilk doktora çalışmalardan birisi olması nedeniyle, öncelikle sözlü tarihin teorisi ve pratiği tanıtılmıştır. İkinci olarak, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi ile sosyal bilgiler ve tarih derslerinin daha ilginç ve zihinlerde daha kalıcı olabileceği savunulmuştur. Çalışmada 7. Sınıf "Yurdumuzun Komşuları" ünitesi "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" konusu sözlü tarih yöntemi ile işlenmiştir. Çalışma iki ilköğretim 7. sınıf ve toplam 46 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Konunun işlenişinde Kıbrıs gazisinden yararlanılmıştır. Kıbrıs gazisi sınıfa davet edilmiştir. Öğrenciler, Kıbrıs gazisine sordukları sorulara aldıkları cevapları not etmiş ve daha sonra kompozisyon haline getirmişlerdir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda, sözlü tarih yöntemiyle işlenen derslerde öğrenci başarısının arttığı ve bununla birlikte öğrencilerin bilgiyi düzenleme, olguyu düşünceden ayırma, ilgisiz bilgi arasından ilgili bilgiyi bulma ve kendinden önceki kuşakları daha iyi anlama ve takdir etme ve değişim ve sürekliliği algılama becerilerini geliştirdikleri belirlenmiştir.

Kumru'nun (2009) araştırması; tarih öğretimi açısından sözlü tarih yazımının Karaca Ahmet Dergâhı örneği üzerinden yürütüldüğü nitel bir araştırmadır. Bu amaçla

kurumun tarihi sözlü tarih çalışmasıyla araştırılmıştır. Sosyal, kültürel ve politik gelişimlerin toplumsal hayatta meydana getirdiği kimlik, öznellik ve aidiyet duygularının ortaya çıkmasındaki etkisini sözlü tarih açısından değerlendiren bu araştırmanın bir başka boyutu da kurumun tarihini yerel tarih çerçevesinde ortaya koymaktır. Bugün gelinen noktada tarihçiliğimiz açısından yeni amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla tarihin yeniden yapılandırılması için sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarının önemi bu araştırmanın sonuçlarında ortaya konmuştur.

İncegül'ün (2010) araştırmasında; 5.sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretiminde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde yer alan “Geçmişimi Öğreniyorum” adlı ünite bağlamında oyun ve oyuncağın tarihi, sözlü tarih yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. İncegül, uygulamayla öğrencilerin tarihsel bilgiye ulaşma, hatırlama ve yorumlama beceri düzeylerinin farklılık gösterdiğini; öğrencilerin ders sürecini, öğrenme ve öğrenmenin kalıcılığı noktasında olumlu bakış açısı oluşturduklarını, sözlü tarih öğretimi uygulaması sonunda öğrencilerin tarih, tarih öğretimi, sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretimi, tarihçi ve tarihsel kanıtla ilişkin algılamalarında tarih metodolojisi ve yapılandırmacı eğitim felsefesine uygun anlayış geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca sözlü tarih yöntemi ile işlenen derslerde öğrenci başarısının arttığını, bununla birlikte öğrencilerin bilgiyi düzenleme, olguyu düşünceden ayırma, ilgisiz bilgi arasından ilgili bilgiyi bulma ve kendinden önceki kuşakları daha iyi anlama ve takdir etme ve değişim ve sürekliliği algılama becerilerini geliştirdikleri belirlenmiştir.

Öztürk'ün (2010) araştırması; Türkiye'de sözlü tarihin gelişimini anlama ve iletişim çalışmalarında ondan nasıl yararlanılabileceği üzerinedir. Çalışmada dünyada ve Türkiye'de sözlü tarihin gelişimine kısaca değinilmekte ve sözlü tarihin iletişim alanında kullanımı üzerine ayrıntılı durulmaktadır.

Sağlam'ın (2012) araştırması; Türkiye' de sözlü tarih yöntemiyle eğitim ile ilgili yapılmış olan çalışmalar üzerine bir deneme niteliğindedir. Böylece bu çalışmayla; sözlü tarih yöntemi, bu yöntem ile eğitim üzerine yapılmış olan çalışmalar, bu çalışmalardaki bazı örnek anlatılar ve bu yöntemin eğitime özgü çalışmalara olan katkısı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Tonbul'un (2010) araştırmasında; 1995-2005 yılları arasında Üçüncü Hizmet Bölgesi'nde görev yapan öğretmenlerin mesleki ve meslek dışı sorunlarını

belirlemek hedeflenmiştir. Bu araştırma sonucunda, öğretmen sorunlarının çeşitlilik gösterdiği ve bu sorunlara gereken çözüm önerilerinin bulunamadığı önemli bulgular olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle öğretmenler kendi sorunlarını kendileri çözmeye çalışmaktadırlar. Öğretmenler, öğrenci ve velilerle iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca bu bölgede terör sorununun olmasından dolayı kendilerini güvende hissetmemektedirler.

Danışman ve Akın (2011) eserinde 90'lı yıllarda çocukluğu Güneydoğu'da geçmiş Kürt gençleriyle yaptıkları sözlü tarih görüşmelerini bir araya getirmektedirler. Söyleşi yapılan gençler yoğun bir şiddet ortamında geçen çocukluklarını ve ilk gençlik yıllarını anlatmaktadırlar. Danışman ve Akın' da Kürt sorunu diye ele alınan konuya bakış açılarını, geleceğe dair düşüncelerini aktarmaktadır.

Akbaba ve Kılcan'ın (2012) araştırmalarının amacı; sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumları ölçmeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmektir. 26 maddeden oluşan ölçek Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde öğrenim gören 123 öğretmen adayı ile Tarih Öğretmenliğinde öğrenim gören 118 öğretmen adayına uygulanmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Elde edilen veriler üzerinden ölçeğin geçerliğini belirleyebilmek için açımlayıcı faktör analizi ve madde ayırt edicilik güçleri hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin iki alt faktörlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini tespit edebilmek için iç tutarlılık düzeyi hesaplanmıştır. Sonuç olarak bu ölçeğin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumları belirlemek üzere kullanılabilir ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir.

Fındık'ın (2012) eseri hem bir belgesel hem de kitap olarak yayınlanmıştır. Kitapta toplam 22 görüşme yapılmış ve 1938 olayları yaşamış kişiler tarafından ortaya konulmuştur. Çalışma, her gün bir yenisi ortaya çıkan resmi belgelerin değil, tanıkların ve faillerin anlattığı bir kırım hikâyesidir.

Özer'in (2012) araştırmasında; sosyal bilgiler dersinde yapılacak sınıf-içi ve sınıf-dışı etkinliklerin programlanması amaçlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın konusuna, amacına, önemine ve araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. İkinci bölümünde yerel ve sözlü tarih kavramsal boyutlarıyla ele alınarak dünyada ve Türkiye'deki tarihi sürecine değinilmiştir. Üçüncü bölümünde sosyal bilgiler dersi programı incelenmiş, yerel ve sözlü tarihin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve

önemi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise sosyal bilgiler dersi yerel ve sözlü tarih etkinlikleri derlenerek programlanması yapılmıştır.

Arslan'ın (2013) araştırmasında; Tunceli merkez ortaöğretim son sınıf öğrencilerine ailesi ve içinde bulunduğu sosyal ortam tarafından nakledilen sözlü kültüre dayalı tarihsel bilgilerin etkileri ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda Tunceli'deki sözlü tarih ile resmi tarihin bazı konularda birbirinden farklı bazı konularda da birbirine rakip anlatılara sahip olduğu görülmüştür. Sözlü tarihin, resmi tarih anlatısını önemli oranda absorbe ederek etkisizleştirdiği saptanmıştır. Bununla birlikte çalışma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun sözlü tarihlerini “atalarının geçmişteki sesi” olarak kabul edip, sözlü tarih anlatısını sorgulamadan ya da farklı ek bilgilere ulaşmaya çalışmadan doğrudan içselleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Yine bu araştırma sonucunda çalışma grubundaki öğrencilerin sözlü tarihlerini daha çok büyükbaba ve büyükannelerinden öğrendikleri, anne ve babaların sözlü tarih aktarımında yeterince istekli olmadıkları anlaşılmıştır.

Çetin ve Altınay'ın (2013) eseri ülkemizde yapılan sözlü tarih çalışmalarına bir örnektir. Kitapta 1915 olayları çıkış noktası olarak ele alınmaktadır. İçeriğinde Türkiye'de Müslümanlaştırılarak kalan Ermeni çocuklarının hikâyelerine, torunlarının ağzından yer verilmektedir. Toplam 25 kişi ile görüşme yapılmıştır. Resmi tarihte yer almayan fakat var olduğu iddia edilen kişilerin hayatlarının okurlara ulaştırılması amaçlanmıştır.

Kaya (2013) araştırmasında; öğrencilerin, teoriden uygulamaya, sözlü tarihe ilişkin yöntemin gerektirdiği tüm süreçleri deneyimlemesini ve tıpkı küçük bir tarihçi gibi saptanan konuda bilgi ve bakış açısı oluşturmasını amaçlamıştır. Araştırma sonunda öğrenci velileri, sözlü tarih çalışmasını beğendiklerini ve sözlü tarih yönteminin öğrencilere iletişim becerisi başta olmak üzere birçok beceriyi kazandırdığını dile getirmişlerdir. Öğrenci verilerinden hareketle sözlü tarih sürecinde öğrencilerin istekli oldukları, merakla birlikte heyecan yaşadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin sözlü tarih ve meslek seçimi hakkında bilgi sahibi oldukları, meslek seçiminde meydana gelen değişim ve sürekliliği algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Akbaba ve Kılcan (2014) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmanın örneklemini Kastamonu Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ana bilim dallarında öğrenim gören 585 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumları; cinsiyet, sınıf düzeyi, lisans eğitimleri boyunca derslerinde sözlü tarih çalışması yapma durumu, lisans eğitimine başlamadan önce yaşanan yer, tarihi roman, hikâye, hatırat okuma sayısı ve sözlü tarih çalışması için medya araçlarına günlük ayrılan zaman değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermezken, aile fertlerinden sözlü tarih yoluyla geçmişe dair tarih bilgisi edinme durumu, lisans eğitimleri süresince derslerinde sözlü tarih çalışması yapılma durumu ve sözlü tarih çalışmalarına merak düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermiştir.

Küpüç (2014) araştırmasında; sözlü tarih kavramını detaylı bir şekilde irdeleyerek, söz ile tarih kavramları arasındaki bağlantıyı vurgulamış ve Türkiye'deki sözlü tarih çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Bu çalışma ile birlikte sözlü tarihin, tarih öğretimindeki rolü saptanmış, eğitim tarihi açısından sözlü tarihin yeri ve önemi değerlendirilmiştir. Ayrıca sözlü tarihin amaçları, kaynakları, faydaları, sınırlılıkları, çalışma esnasında dikkat edilecek noktaları ve sözlü tarih çalışmasının yöntemi ile ilgili de bilgilendirme yapılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama ile yapılmıştır. Tarama modelleri, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan araştırma modelleridir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Bu modellerde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimlemektir. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde, en az iki değişken bulunup bunlardan birine göre gruplar oluşturularak diğer değişkene göre aralarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenir (Karasar, 2005). Karşılaştırma türü ilişkisel tarama niteliğinde olan bu araştırmada ilkokul 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sözlü tarih çalışmasına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde öğrenim gören 817'si (%50.3) kız, 807'si (%49.6) erkek olmak üzere toplam 1624 ilkokul 3 ve 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Zaman, para ve iş gücü kaybını önlemek amacıyla Sakarya merkez ilçelerindeki devlet ve özel okullardan uygun örnekleme yöntemiyle çalışma grubu belirlenmiştir. Uygun örnekleme, yakın

çevrede bulunan, ulaşılması kolay ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen bireyler üzerinde yapılan örnekleme olarak tanımlanmaktadır (Erkuş, 2009; Ekiz, 2009). Tablo 3'te araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, okul türü, aile türü, aile gelir düzeyi, kendine ait odasının olması, tarih konularından hoşlanma durumu ve anne ve babasının birlikte yaşama durumuna göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Değişken	Tür	f	%
Cinsiyet	Kız	817	50.3
	Erkek	807	49.6
Sınıf Düzeyi	3. Sınıf	827	50.9
	4. Sınıf	797	49.0
Okul Türü	Özel Okul	477	29.3
	Devlet Okulu	1147	70.6
Aile Türü	Geniş	384	23.6
	Çekirdek	1240	76.3
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	50	3.07
	Orta	1129	69.5
	Yüksek	445	27.4
Kendi Odası	Var	1226	75.4
	Yok	398	24.5
Tarih Konuları	Hoşuma Gitmez	123	7.5
	Biraz Gider	633	38.9
	Çok Gider	868	53.4
A-B Birlikte	Birlikte	1469	90.4
	Ayrı	155	9.5

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %50.3'ünün kız, %49.6'sının erkek olduğu; % 50.9'unun 3. sınıf, % 49.0'inin 4. sınıf olduğu görülmektedir. İlkokul öğrencilerinin %29.3'ünün özel okulda, %70.6'sının devlet okulunda öğrenim gördüğü; %23.6'sının geniş, %76.3'ünün çekirdek aileye sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin algılarına göre %3.07'sinin düşük, % 69.5'inin orta, %27.4'ünün yüksek gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %75.4'ünün kendine ait bir odasının olduğu, %24.5'inin kendisine ait odasının olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin tarih konularından hoşlanma düzeylerine bakıldığında %7.5'inin tarih konularından hoşlanmadığı, %38.9'unun biraz hoşlandığı, %53.4'ünün çok hoşlandığı görülmektedir. Öğrencilerin %90.4'ünün anne ve babasının birlikte yaşadığı, %9.5' inin ise anne ve babasının ayrı yaşadığı görülmektedir. Araştırma grubuna 3 ve 4. sınıfların dâhil edilmesinin amacı ölçeğin benzer gruplar için temsil gücünü artırarak yaş bakımından varyansın geniş olmasını sağlamaktır.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Sözlü Tarih Tutum Ölçeği (STTÖ)" ile elde edilmiştir.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, okul türleri, aile türleri, aile gelir düzeyleri, kendine ait odalarının olup olmaması, tarih konularından hoşlanma durumları ve anne ve babalarının birlikte yaşama durumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.3.2 Sözlü Tarih Tutum Ölçeği (STTÖ)

Sözlü tarih ile ilgili alanda yapılmış olan araştırmalar ve kuramsal bilgiler incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ilkokul öğrencilerinin sözlü tarih tutumlarını ölçmeye yönelik herhangi bir ölçme aracına ulaşılamamıştır. Bunun üzerine araştırma kapsamında öncelikli olarak Sağlam ve Sayımlı (2018) tarafından

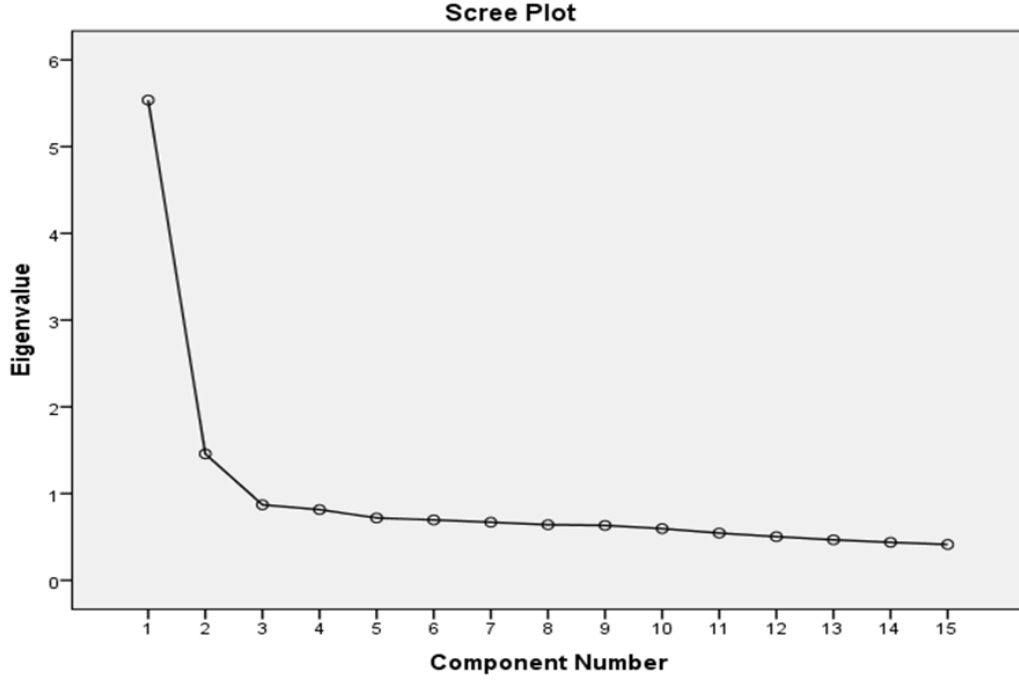
Sözlü Tarih Tutum Ölçeği geliştirilmiş ve bu araştırmada kullanılmıştır. Burada ölçme aracının geliştirilme süreci ile ilgili bilgiler yer almaktadır:

Bu araştırma kapsamında alan yazından elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmacı tarafından 29 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Havuzdaki 29 madde sosyal bilgiler eğitimi, ölçme değerlendirme, psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanlarında uzman 3 öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Burada Balcı'nın (2004) "Kapsam geçerliği, ölçeğin ölçülmek isteneni ölçüp ölçmediği ile ilgilidir ve uzman görüşüne dayalı olarak açıklanabilir" biçimindeki görüşünden hareket edilmiştir. Öğretim üyeleri değerlendirmelerini kendilerine sunulan ve her bir maddenin karşısında yazılan "uygun", "kısmen uygun" ve "uygun değil" şeklindeki bir formu kullanarak yapmışlardır. Öğretim üyelerinin değerlendirmeleri ve önerileri doğrultusunda maddelerde gerekli düzeltmeler yapılmış, çıkartılması istenen 4 madde ölçekten çıkartılmıştır. Kalan 25 maddenin kapsamı temsil edebilecek niteliğe sahip olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır. Katılımcılardan, "katılmıyorum", "biraz katılıyorum", "tam katılıyorum" arasında değişen 3'lü Likert tipi ölçek üzerinde görüşlerini ifade etmeleri beklenmiştir.

Araştırmacılar, Sözlü Tarih Tutum Ölçeği'nin deneme formunu ön uygulama için Sakarya'da belirlenen ilkokullara götürmüş, okul yönetimiyle görüşüldükten sonra öğretmenlere açıklamalar yapılmış, ölçeğin deneme formu 3 ve 4. sınıf öğretmenlerine verilmiştir. Araştırmacı tarafından öğretmenlere yapılan açıklamaların, öğretmenler tarafından öğrencilere yapılması istenmiştir. Sınıf öğretmenleri ölçeğin deneme formunu kendi sınıflarında gönüllülük esasına göre uyguladıktan sonra okul yönetimine teslim etmişlerdir. Okul yönetimine sınıf öğretmenleri tarafından teslim edilen ölçekler, araştırmacılar tarafından teslim alınmıştır. Okul yönetiminden teslim alınan toplam 730 veri toplama aracı araştırmacılar tarafından tek tek kontrol edilmiş, bu veri toplama araçlardan 16'sı eksik doldurulduğundan ve her iki seçenek birlikte işaretlendiğinden dolayı değerlendirme dışında tutulmuştur. Amaca uygun olarak doldurulmadığı belirlenen 16 veri toplama aracı çıkarıldıktan sonra geriye kalan 714 veri toplama aracıyla geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Faktör analizinin yapılabilmesi için Tabachnick ve Fidell (2011), 300 kişiyi "iyi", 500 kişiyi "çok iyi" ve 1000 kişiyi "mükemmel" olarak değerlendirilmektedirler. Bu değerlendirme kapsamında 714

kişiden oluşan araştırma grubunun faktör analizi için “çok iyi” olduğuna karar verilmiştir.

“Sözlü Tarih Tutum Ölçeği”nin yapı geçerliğini belirlemek için varimax döndürme ile temel bileşenler analizi kullanılarak Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Analizde faktör yükleri en az .30 olarak belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2006). Ölçeğin alt boyutları ve toplam güvenirlikleri için Cronbach Alpha katsayısı, iki yarı test (Split Half), test-tekrar test güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve alt %27 ile üst %27’lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığına t testi ile bakılmıştır. Ayrıca AFA ile ortaya konulan yapının doğruluğunun test edilebilmesi için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Ölçeğin aralık genişliği, “dizi genişliği/yapılacak grup sayısı” (Tekin, 1996) formülünden yararlanılarak, aritmetik ortalama aralıkları; 1.00-1.66 hiç katılmıyorum, 1.67-2.32 biraz katılıyorum, 2.33-3.00 tam katılıyorum olarak belirlenmiştir. Verilerin ve örneklem büyüklüğünün seçilen analize uygun ve yeterli olup olmadığını belirlemede kullanılan KMO değeri .92 olarak bulunmuştur. Ayrıca verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini kontrol etmek için kullanılan Barlett Küresellik testine bakılmış ve anlamlı ($\chi^2=3205.69$; $p=.000$) bulunmuştur. KMO testi ölçüm sonucunun .60 ve daha üstü, Barlett Küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004). Analizler sonucunda elde edilen değerler bu temel varsayımları oldukça iyi düzeyde karşıladığından faktör analizi yapılabileceğine karar verilmiştir.

Şekil 2. Yamaç-Birikinti Grafiği

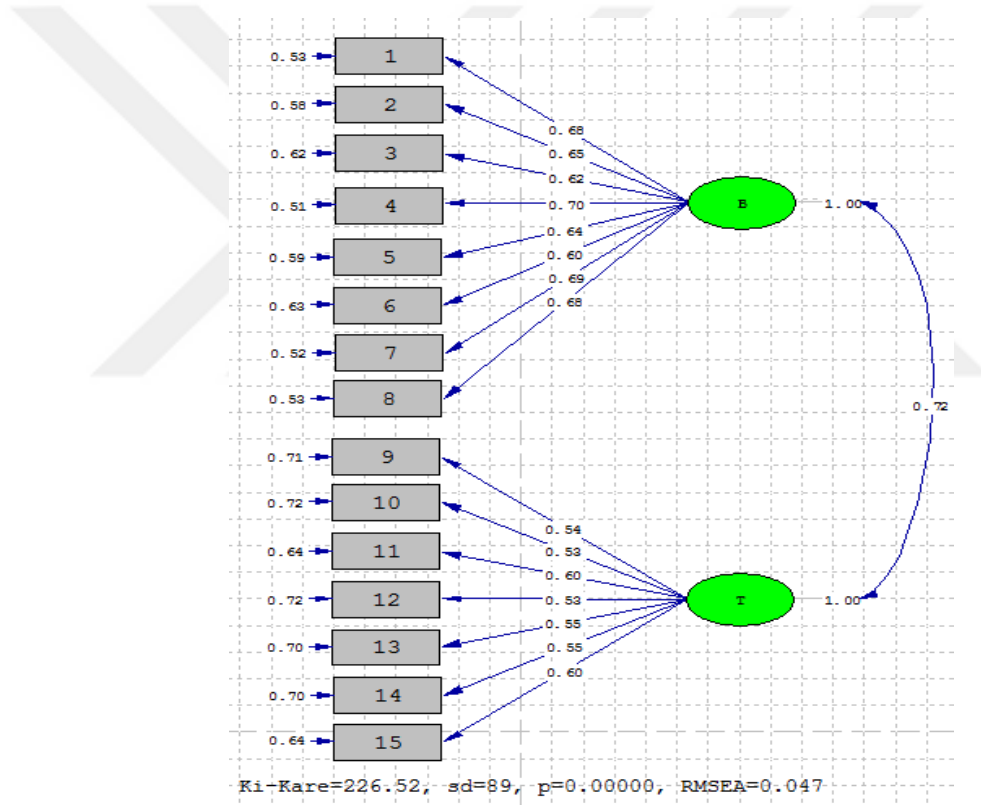
Deneme niteliğindeki 25 maddelik “Sözlü Tarih Tutum Ölçeği”nin yapı geçerliliği sınaması için temel bileşenler analizinden “varimax” döndürme tekniği kullanılmış ve ölçeğin özdeğeri 1.00’den büyük iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçekte hiçbir faktörde yer almayan ya da birden çok faktörde birbirinden ayırt edilemeyecek kadar yakın yükler alan maddeler (2, 4, 5, 9, 11, 13, 14, 16, 18 ve 25. maddeler) teker teker çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Çıkarılan maddelerden sonra 15 maddelik ölçeğin iki faktör altında toplandığı ve herhangi bir maddenin dışarıda kalmadığı görülmüştür. Şekil 2’deki yamaç-birikinti grafiğine göre de eğimin iki faktörden sonra sabitlendiği görülmektedir.

Tablo 4. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Madde No	Ortak Varyans	Faktör 1	Faktör 2
S1	.55	.74	
S3	.55	.66	
S8	.57	.54	
S10	.58	.72	
S17	.60	.55	
S22	.52	.62	
S23	.59	.71	
S24	.56	.74	
S6	.45		.60
S7	.46		.53
S12	.51		.64
S15	.44		.58
S19	.48		.57
S20	.44		.69
S21	.52		.61
Açıklanan Varyans	Toplam: %46.62	%25.82	%20.79

Tablo 4’te faktörlere ilişkin veriler incelendiğinde, toplamda açıklanan %46.62’lik varyansın %25.82’si birinci, %20.79’u ikinci faktör tarafından açıklanmaktadır. Tek faktörlü desenlerde açıklanan toplam varyansın asgari %30 olması yeterli kabul edilirken (Büyüköztürk, 2006), çok faktörlü desenlerde ise bu oranın %41’in üzerinde olması beklenir (Kline, 1994). Buna göre açıklanan toplam varyansın iyi ve yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Her bir faktör altında görülen maddeler; içeriğe ve kuramsal yapıya uygunluğu bakımından incelendiğinde birinci faktörün “bireysel” ve ikinci faktörün “toplumsal” şeklinde adlandırılabilceği görülmektedir. Örnek olarak “*Babaanne, dede, anneanne gibi aile büyüğümün çocukluğunu anlatması hoşuma gider*” maddesi birinci faktörde yer alırken, “*Babaanne, dede, anneanne gibi*

aile büyüğümün çocukken oynadığı oyuncakları tarif etmesini isterim” maddesi ikinci faktörde yer almaktadır. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yük değerleri birinci faktör için .54 ile .74 arasında, ikinci faktör için .53 ile .69 arasında değişmektedir. “Sözlü Tarih Tutum Ölçeği”ne ait 15 maddenin ortak faktör varyansları incelendiğinde ise değerlerin .44 ile .60 arasında olduğu görülmektedir. Ölçek cevaplayıcıya üçlü dereceleme imkânı vermektedir. Ayrıca ölçekteki tüm maddeler olumlu puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 15, maksimum puan ise 45’tir. Puanın yüksekliği, sözlü tarihe verilen öneme işaret etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yapısı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile de incelenmiştir. DFA’ya ilişkin sonuçlar şekil 3’te görülmektedir.

Şekil 3. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğine ilişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu

Teori ile gerçeğin birbiri ile tutarlı olup olmadığını belirlemek için ölçeğin AFA sonucu belirlenen faktör yapısı DFA ile sınanmıştır. Şekil 3 incelendiğinde, ölçeğin geçerliğini incelemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yüklerinin uyum indekslerinin kabul edilebilir bir aralıkta ($\chi^2/df = 2.545$,

RMSEA = .047, GFI = .96, AGFI= .95, CFI = .96, IFI = .96, NFI= .93, NNFI= .95 ve SRMR=.03) olduğu, t değerlerinin tamamı anlamlı bulunmuştur.

Ölçeğin alt boyutları ve toplam güvenilirlikleri için Cronbach Alpha katsayısı, iki yarı test (Split Half), test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve alt %27 ile üst %27'lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığına t testi ile bakılmıştır.

Tablo 5.“Sözlü Tarih Tutum Ölçeği”ne ilişkin Alpha ve Split Half İki Yarı Test Güvenirliği Sonuçları

Faktörler	Alpha	Split Half	Test -Tekrar Test
Faktör 1	.87	.83	.72
Faktör 2	.85	.73	1.00
Toplam	.76	.74	.91

Tablo 5 incelendiğinde, Sözlü Tarih Tutum Ölçeği'nin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık, iki yarı test ve test-tekrar test güvenilirlik katsayıları incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak iç tutarlılık katsayısı (Alpha) .76 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle ve testin bütünüyle tutarlı olduğunu göstermektedir. Her bir alt faktör için güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Birinci alt faktöre ilişkin güvenilirlik katsayısı .87, ikinci alt faktöre ilişkin güvenilirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tümüne ait Split Half iki yarı test korelasyonu katsayısı .74, birinci faktör katsayısı .83, ikinci faktör katsayısı .73'tür. Ayrıca ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısını belirlemek amacıyla ölçek üç hafta arayla 77 ilkokul öğrencisine ikinci kez uygulanmıştır. Bu iki uygulamada toplam puanlar arasındaki korelasyonların .91; birinci faktör için .72, ikinci faktör için 1.00 olduğu görülmüştür. İkinci faktöre ilişkin test tekrar test güvenilirlik kat sayısının çok yüksek çıktığı görülmektedir. İkinci faktöre ilişkin test-tekrar test güvenilirlik katsayısının çok yüksek çıkması, ölçeğin üç haftalık kısa bir arayla uygulanmasına bağlanabilir.

Tablo 6. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğinde Yer Alan Maddelerin Alt ve Üst Gruplarının Karşılaştırılması

Madde No	t (Alt%27-Üst%27)**	Madde No	t (Alt%27-Üst%27)**
M1	-16.644***	M17	-18.476***
M3	-18.006***	M19	-16.810***
M6	-13.041***	M20	-15.091***
M7	-15.705***	M21	-18.132***
M8	-20.858***	M22	-17.591***
M10	-17.743***	M23	-19.729***
M12	-16.718***	M24	-16.922***
M15	-14.450***		

*n=714   **n1=n2=193   ***p<.001

Tablo 6’da Sözlü Tarih Tutum Ölçeğini oluşturan 15 maddenin her birinin madde ayırt edicilik özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla 714 öğrencinin ölçekten aldıkları toplam puanlar küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Alt ve üst gruplar içinde bulunan katılımcıların toplam puan ortalamaları t testi ile her bir madde için karşılaştırılmıştır. Tablo 6 incelendiğinde %27’lik alt ve üst grupların madde puanlarındaki farklara ilişkin t değerlerinin -13.04 ile -20.85 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca bütün maddelerin $p<.01$ düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırma için geliştirilen ölçme aracı Sakarya ilinde bulunan toplam 8 ilkokula araştırmacı tarafından götürülmüştür. Okul yönetimiyle görüşüldükten sonra ilkokullarda öğrenim gören 3 ve 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Dağıtılan 1670

veri toplama aracından 1650 tanesi geri dönmüş, 26 veri toplama aracı eksik doldurulduğundan veya her iki seçenek birlikte işaretlendiğinden dolayı değerlendirme dışında tutulmuştur. Değerlendirmeler 1624 veri toplama aracı üzerinden yapılmıştır. Veri toplama araçları sıraya konularak numaralandırılmış, elde edilen veriler tanımlanmış ve paket programına yüklenmiş ve çözümlenmiştir. Veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirlik analizlerinden sonra veriler araştırmanın alt problemlerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen verilere uygulanacak testleri belirlemek amacıyla yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda bağımsız değişkenlerin dağılımlarının normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, okul türü, aile türü, kendine ait oda olup olmaması durumu, anne babalarının birlikte yaşayıp yaşamaması durumları için bağımsız değişken düzeyi iki olduğundan sözlü tarihe yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan t-testi ile yapılmıştır. Aile gelir düzeyi ve tarihle ilgili konulardan hoşlanma durumlarının *toplumsal* boyutu varyansların homojen ve bağımsız değişken düzeyinin ikiden fazla olmasından dolayı farkların önem kontrolü Tek Yönlü Varyans Analizi ile, tarihle ilgili konulardan hoşlanma durumlarının *bireysel* boyutu ve ölçek toplamı varyansların homojen olmaması ve bağımsız değişken düzeyinin ikiden fazla olmasından dolayı farkların önem kontrolü Welch testi ile belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda farkın hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda Welch test tekniği kullanıldığı zaman ikili karşılaştırmalar için Tamhane testi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bulgular bölümünde ilkokul 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumları belirlenerek öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, öğrenim gördükleri okul türleri, aile türleri, ailelerinin gelir düzeyleri, kendilerine ait odalarının olup olmaması, tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ve anne babalarının birlikte yaşama durumları bakımından farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sorulara cevap aranmıştır.

4.1 BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın birinci alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarının düzeyi nasıldır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutum düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Sözlü Tarih Tutum Ölçeğine (STTÖ) İlişkin Betimsel Veriler

Boyutlar	N	$\bar{x}$	ss
Bireysel	1624	2.62	.43
Toplumsal	1624	2.36	.48
Toplam	1624	2.50	.41

Tablo 7’de öğrencilerin “Sözlü Tarih Tutum Ölçeği”nden bireysel boyutunda 2.62, toplumsal boyutunda 2.36 ve ölçek toplamında 2.50 puan aldıkları görülmüştür. Bu

durum öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının bireysel, toplumsal boyutlarında ve ölçek toplamında tam katılıyorum düzeyinde yer aldığını göstermiştir. Bu durum öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının en iyi düzeyde olduğunu göstermiştir. Başka bir ifadeyle öğrenciler sözlü tarihe yönelik olarak olumlu tutum içerisindedirler.

4.2 İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın ikinci alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin cinsiyetleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	Kız	817	2.68	.41	1622	5.844	.000
	Erkek	807	2.56	.44			
Toplumsal	Kız	817	2.44	.47	1622	5.910	.000
	Erkek	807	2.29	.49			
Toplam	Kız	817	2.57	.40	1622	6.537	.000
	Erkek	807	2.43	.41			

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre sözlü tarihe yönelik tutum düzeylerinin *bireysel* [$t_{(1622)}=5.844$; $p<.05$], *toplumsal* [$t_{(1622)}=5.910$; $p<.05$] ve ölçek toplamında [$t_{(1622)}=6.537$; $p<.05$] kız öğrenciler lehine

anlamli bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu durum kız öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermiştir.

4.3 ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın nc alt probleminde“ilkokul ğrencilerinin sınıf düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamli bir farklılık var mıdır?”sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Sınıf Düz.	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	3.Sınıf	827	2.62	.43	1622	-.024	.981
	4.Sınıf	797	2.62	.43			
Toplumsal	3.Sınıf	827	2.36	.49	1622	-.491	.624
	4.Sınıf	797	2.37	.48			
Toplam	3.Sınıf	827	2.50	.41	1622	-.283	.777
	4.Sınıf	797	2.50	.41			

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel* [$t_{(1622)}=-.024$; $p>.05$], *toplumsal* [$t_{(1622)}=-.491$; $p>.05$] boyutlarında ve *lek toplamında* [$t_{(1622)}=-.283$; $p>.05$] anlamli bir Şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin farklı sınıf düzeylerinde öğrenim görmelerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir.

4.4 DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın dördüncü alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türü ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Okul Türü	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	Özel	477	2.56	.48	1622	-3.522	.000
	Devlet	1147	2.65	.41			
Toplumsal	Özel	477	2.31	.52	1622	-2.974	.003
	Devlet	1147	2.39	.46			
Toplam	Özel	477	2.44	.45	1622	-3.610	.000
	Devlet	1147	2.53	.39			

Tablo 10 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel* [$t_{(1622)}=-3.522$; $p<.05$], *toplumsal* [$t_{(1622)}=-2.974$; $p<.05$] boyutlarında ve *ölçek toplamında* [$t_{(1622)}=-3.610$; $p<.05$] devlet okuluna giden öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu durum devlet okuluna giden öğrencilerin özel okula giden öğrencilere göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermiştir.

4.5 BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın beşinci alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin aile türü ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin aile türlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Aile Türlerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Aile Türü	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	Geniş	384	2.62	.42	1622	.168	.867
	Çekirdek	1240	2.62	.43			
Toplumsal	Geniş	384	2.36	.47	1622	-.095	.924
	Çekirdek	1240	2.37	.49			
Toplam	Geniş	384	2.50	.40	1622	.042	.967
	Çekirdek	1240	2.50	.41			

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile türlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel* [$t_{(1622)}=.168$; $p>.05$], *toplumsal* [$t_{(1622)}=-.095$; $p>.05$] boyutlarında ve *ölçek toplamında* [$t_{(1622)}=.042$; $p>.05$] anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin farklı aile türüne sahip olmalarının sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir.

4.6 ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın altıncı alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin algılarına göre aile gelir düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin algılarına göre ailelerinin gelir düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12.Öğrencilerin Algılarına Göre Ailelerinin Gelir Düzeylerinin Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Aile Gelir D.	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Bireysel	Düşük	50	2.55	.40	.680	.507
	Orta	1129	2.62	.43		
	Yüksek	445	2.63	.45		
	Toplam	1624	2.62	.43		
Toplumsal	Düşük	50	2.46	.46	1.225	.294
	Orta	1129	2.36	.49		
	Yüksek	445	2.38	.48		
	Toplam	1624	2.36	.48		
Toplam	Düşük	50	2.51	.38	.185	.831
	Orta	1129	2.50	.41		
	Yüksek	445	2.51	.42		
	Toplam	1624	2.50	.41		

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılarına göre aile gelir düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutum düzeyleri ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu ortalamaların önemli bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmek istenmiştir. Bu amaçla, ilk önce puanların varyanslarının homojen olup olmadığı Levene testi ile belirlenmiştir. Bu analiz sonucunda, ölçeğin *bireysel* [$F_{(2,1621)} = .740$; $p > .05$], *toplumsal* [$F_{(2,1621)} = .107$; $p > .05$] boyutlarında ve *ölçek toplamında* [$F_{(2,1621)} = .214$; $p > .05$] varyansların homojen olduğu ortaya çıkmış ve tek yönlü varyans analizi yapılmasına karar verilmiş, analiz sonuçları tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile gelir düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinin *bireysel* [$F = .680$; $p > .05$], *toplumsal* [$F = 1.225$; $p > .05$] ve *ölçek toplamında* [$F = .185$; $p > .05$] anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar aile gelir düzeyinin öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarına etki etmediğini göstermiştir.

4.7 YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın yedinci alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin kendilerine ait odaları olması ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin kendilerine ait odaları olup olmamasına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin Kendilerine Ait Odaları Olup Olmamasına Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	K. Odası	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	Var	1226	2.62	.43	1622	.118	.906
	Yok	398	2.62	.43			
Toplumsal	Var	1226	2.36	.49	1622	-.644	.519
	Yok	398	2.38	.47			
Toplam	Var	1226	2.50	.41	1622	-.287	.774
	Yok	398	2.51	.41			

Tablo 13 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine ait odaları olup olmamasına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel* [$t_{(1622)}=.118$; $p>.05$], toplumsal [$t_{(1622)}=-.644$; $p>.05$] boyutlarında ve *ölçek toplamında* [$t_{(1622)}=-.287$; $p>.05$] anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin kendilerine ait odalarının olup olmamasının sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir.

4.8 SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın sekizinci alt problemde “ilkokul öğrencilerinin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 14 ve Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 14.Öğrencilerin Tarihle İlgili Konulardan Hoşlanma Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Tarih konuları	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Schef.
Toplumsal	Hoşuma gitmez	123	2.15	.49	62.240	.000	1-3
	Biraz gider	633	2.24	.47			2-3
	Çok gider	868	2.48	.46			
	Toplam	1624	2.36	.48			

Araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu ortalamaların önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmek istenmiştir. Bu amaçla, ilk önce puanların varyanslarının homojen olup olmadığı Levene testi ile belirlenmiştir. Bu analiz sonucunda, ölçeğin *toplumsal* [$F_{(2,1621)}=.577$;

$p > .05$] boyutunda varyansların homojen olduğu ortaya çıkmış ve tek yönlü varyans analizi yapılmasına karar verilmiş, analiz sonuçları Tablo 14’te gösterilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinin *toplumsal* [$F=62.240$; $p < .05$] boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Toplumsal boyutta öğrencilerin tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları çok hoşuna gidenler lehine; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Tarihle İlgili Konulardan Hoşlanma Düzeylerine Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin Tamhane’s T2 Sonuçları

Boyut	Tarih konuları	N	$\bar{x}$	ss	Welch	p	Tamh
Bireysel	Hoşuma gitmez	123	2.38	.50	53.801	.000	1-2
	Biraz gider	633	2.53	.45			2-3
	Çok gider	868	2.72	.38			
	Toplam	1624	2.62	.43			
Toplam	Hoşuma gitmez	123	2.28	.44	72.111	.000	1-2
	Biraz gider	633	2.40	.41			1-3
	Çok gider	868	2.61	.37			2-3
	Toplam	1624	2.50	.41			

Araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu ortalamaların önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmek

istenmiştir. Bu amaçla, ilk önce puanların varyanslarının homojen olup olmadığı Levene testi ile belirlenmiştir. Bu analiz sonucunda *bireysel* [$F_{(2,1621)}=24.543$; $p<.05$] boyutunda ve ölçek toplamında [$F_{(2,1621)}=5.159$; $p<.05$] değişkenler açısından varyansların homojen olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tek yönlü varyans analizi yerine alternatif olarak Welch testi yapılmıştır. Tablo 15’te araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde *bireysel*[Welch Testi: $F(53,801)=322.579$; $p<.05$] boyutta ve *ölçek toplamında* [Welch Testi: $F(72,111)=329.607$; $p<.05$] anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bireysel boyutta tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle biraz hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları biraz hoşuna gidenler lehine; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Ölçek toplamında tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle biraz hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları biraz hoşuna gidenler lehine; tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

4.9 DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminde “ilkokul öğrencilerinin anne babalarının birlikte yaşama durumları ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin anne babalarının birlikte yaşama durumlarına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin Anne Babalarının Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Sözlü Tarihe Yönelik Tutumlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	A-B Birlikte	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Bireysel	Birlikte	1469	2.63	.43	1622	1.547	.122
	Ayrı	155	2.57	.44			
Toplumsal	Birlikte	1469	2.37	.48	1622	1.731	.084
	Ayrı	155	2.30	.49			
Toplam	Birlikte	1469	2.51	.41	1622	1.818	.069
	Ayrı	155	2.44	.42			

Tablo 16 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin anne babalarının birlikte yaşama durumlarına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel* [$t_{(1622)}=1.547$; $p>.05$], *toplumsal* [$t_{(1622)}=1.731$; $p>.05$] boyutlarında ve *ölçek toplamında* [$t_{(1622)}=1.818$; $p>.05$] anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin anne-babalarının birlikte yaşama durumunun sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine göre sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

5.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel, toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* tam katılıyorum düzeyinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının en iyi düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Başka bir ifadeyle öğrenciler sözlü tarihe yönelik olarak olumlu tutum içerisindedirler. Bu durum alan yazında, öğrencilere sözlü tarih çalışması yaptırıldığı çalışmalarda, öğrencilerin sözlü tarih çalışmasına ilişkin tutumlarına benzerlik göstermiştir. Sarı (2002) sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi ile tarih derslerinin daha ilginç ve zihinlerde daha kalıcı olabileceğini savunmuştur. Öğretimin daha ilginç hale gelmesi öğrencilerin sözlü tarih çalışmasına ilişkin tutumlarının olumlu hale gelmesi bulgusuyla örtüşebilir. Sarı (2007) yaptığı çalışmada öğretmenin, öğrencilerinin olumlu tutumlarından ve derse karşı artan ilgilerinden etkilendiğini söylemiştir. İncegöl'ün (2010) çalışmasında sözlü tarih çalışması gerçekleştirmiş olan öğrenciler sözlü tarih yöntemi kullanılarak işlenen konuların daha zevkli hale geldiğini ve kolay öğrenebildiklerini vurgulamışlardır. Öğrencilerin tamamına yakını röportajlar kısmında oldukça zevk alıp eğlendiklerini belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin sözlü tarih çalışmasına ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları bulgusuyla örtüşebilir. Kaya'nın (2013) çalışmasında sözlü tarih çalışması yapmış öğrencilerin en çok vurgu yaptıkları ödev sürecinde eğlendikleridir.

Öğrenciler, eğlendiklerini ifade ettikten sonra keyif aldıkları aşamayı da paylaşmışlardır. Buna göre öğrenciler en çok görüşme aşamasından keyif almışlardır. Öğrencilerin sözlü tarih çalışmalarından keyif almaları sözlü tarih çalışmasına yönelik tutumlarının da daha olumlu hale gelmesi bulgusuyla örtüşebilir.

5.1.2 İkinci Alt Probleme ilişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel, toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* kız öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu durum kız öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermiştir. Bunun erkek öğrencilerin aile büyüklerinden onların geçmişine ait bilgileri öğrenmekten daha az hoşlanıyor olmasıyla ilgisi olabilir. Akbaba ve Kılcan (2014) sosyal bilgiler öğretmen adaylarına uyguladığı "Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Ölçeği"nin sonuçlarına bakıldığında gerek kız gerekse erkek öğretmen adayları sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih yönteminin kullanımının önemine inanmakta, bu anlamda konuyla ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşmamaktadır. Alan yazın incelendiğinde öğrencilere sözlü tarih çalışması yaptırıldığı birçok çalışmada (Sarı, 2007; İncegöl, 2010; Kaya, 2013) kadın-erkek öğrenci ayrımı yapılmaksızın tüm öğrencilerin olumlu tutumlara sahip olduğu, benzer çalışmaları tekrar yapmak istediği ve bu çalışmadan keyif aldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmadan böyle bir sonuç çıkması daha küçük yaş gruplarına uygulama yapılmasına bağlı olarak, erkek öğrencilerin aile büyükleriyle ilişkileri iyi olsa da aile büyüklerini birer bilgi kaynağı olarak görmemeleri ile ilgili olabilir. Bu noktada öğretmenlerin öğrencileri aile büyüklerinden bilgi edinmeye yönlendirmesi gerekmektedir. Öğretmenler öğrencilerini bu şekilde yönlendirmediklerinde öğrenciler aile büyüklerini birer bilgi kaynağı olarak görmeyecek ve bu da tutumlarını etkileyecektir. Bununla birlikte erkek öğrencilerin evde çok fazla vakit geçirmemesi, kız öğrencilerin ise evdeki işlere daha meraklı olması, kız öğrencilerin tutumlarının daha yüksek düzeyde çıkmasını sağlamış olabilir.

5.1.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin farklı sınıf düzeylerinde öğrenim görmelerinin sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir. Hem ilkokul 3. sınıf hem de ilkokul 4. sınıf öğrencileri sözlü tarih çalışmasına ilişkin olumlu tutum gözetmektedir. Alan yazında öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini saptamaya yönelik yeterli alan çalışması yapılmamış olmasının yanında, Akbaba ve Kılcan'ın (2014) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarına "Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Sonuçlara bakıldığında sınıf düzeyi değişkeninin katılımcıların sözlü tarih çalışmalarına ilişkin tutumlarında herhangi bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Her iki çalışmanın sonucu birbirini destekler niteliktedir.

5.1.4 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* devlet okuluna giden öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu durum devlet okuluna giden öğrencilerin özel okula giden öğrencilere göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermiştir. Alan yazındaki çalışmalar sadece devlet ya da özel okulda yapıldığından (Kaplan, 2005; Sarı, 2007; İncegül, 2010; Kaya, 2013) bir karşılaştırma yapılmasına imkân vermemektedir.

5.1.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile türlerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin farklı aile türüne sahip olmalarının sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir. Öğrencinin gerek çekirdek gerekse geniş aile türüne sahip olması sözlü tarih çalışmasına ilişkin tutumunu etkilememektedir. Sözlü tarih çalışmasına ilişkin tutumların çekirdek aile türüne göre geniş aile türünde daha olumlu çıkmaması aile içi bağların sıkı

tutulmadığı ve öğrencinin aile büyüğünün bir bilgi kaynağı olduğuna yönelik farkındalığının olmaması ile ilgili olabilir.

5.1.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılarına göre aile gelir düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutum düzeyleri ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile gelir düzeylerine göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar aile gelir düzeyinin öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarına etki etmediğini göstermiştir. Ailelerin gelir düzeylerinin artması, daha rahat bir hayat sürüyor olmaları, öğrencilerin tutumlarının yüksek olması gerektiğini düşündürse de bu çalışmada öğrencilerin aile büyükleriyle olan iletişimi ve bağı ailenin sosyoekonomik durumundan etkilenmediğini göstermiştir.

5.1.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmada öğrencilerin kendilerine ait odaları olup olmasına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *ölçek toplamında* anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin kendilerine ait odalarının olup olmasının sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir. Araştırmada öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumları, sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmadığı gibi öğrencilerin odasının var olup olmasına göre de sözlü tarihe yönelik tutumları farklılaşmamıştır.

5.1.8 Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinin *toplumsal* boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. *Toplumsal boyutta* öğrencilerin tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları çok hoşuna gidenler lehine; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine

anlamli bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinin *bireysel* boyutta ve *lek toplamında* da anlamli bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. *Bireysel* boyutta tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle biraz hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları biraz hoşuna gidenler lehine; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine anlamli bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. *lek toplamında* tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle biraz hoşuna gidenler karşılaştırıldığında tarih konuları biraz hoşuna gidenler lehine; tarihle ilgili konular hoşuna gitmeyenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler; biraz hoşuna gidenlerle çok hoşuna gidenler karşılaştırıldığında çok hoşuna gidenler lehine anlamli bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyleri ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Öğrenciler sözlü tarih kavramını bilmiyor olsalar bile sözlü tarih kavramının içerisinde tarih kavramı geçtiği için, tarih konularından hoşlanan bir öğrencinin sözlü tarih çalıŐmasından hoŐlanması da doğal olabilir. Kaya (2013) yaptığı araştırmada sözlü tarih çalışmasına katılan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yer alan tarih konularına karşı olumlu bakış açısı geliştirdiklerini belirlemiştir.

5.1.9 Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne babalarının birlikte yaşama durumlarına göre sözlü tarihe yönelik tutumlarının *bireysel*, *toplumsal* boyutlarında ve *lek toplamında* anlamli bir Şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu durum öğrencilerin anne babalarının birlikte yaşama durumunun sözlü tarihe yönelik tutumlarını etkilemediğini göstermiştir. Öğrencilerin anne ve babasının birlikte yaşayıp yaŐamama durumu öğrencilerin aile büyükleriyle olan ilişkisini etkilemediği ve buna bağlı olarak da öğrencilerin sözlü tarihe yönelik tutumlarının farklılaşmadığı söylenbilir.

5.2 ÖNERİLER

5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Sözlü tarih çalışmasına yönelik kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre tutumlarının daha olumlu olduğunun görülmesi; erkek öğrencilerin bu konuda desteklenmesini gerektirmektedir. Erkek öğrencilerin aile büyükleriyle bağlarını kuvvetlendirecek, sözlü tarihe yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirecek çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca erkek öğrencilerin tutumlarının olumlu yönde artırılması için sözlü tarih çalışmasına yönelik projelere aktif olarak katılımları desteklenmelidir. Aile büyüklerinden geçmişe dair bilgi edinmeleri konusunda gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır.
2. Sözlü tarih çalışmasına yönelik devlet okuluna giden öğrencilerin özel okula giden öğrencilere göre tutumlarının daha olumlu olduğunun görülmesi; özel okula giden öğrencilerin bu konuda desteklenmesini gerektirmektedir. Özel okula giden öğrencilerin aile büyükleriyle olan iletişimlerini, bağlarını güçlendirecek çalışmalar yapılmalıdır. Ancak bu şekilde sözlü tarihe yönelik tutumları olumlu yönde gelişecektir.
3. Öğrencilerin tarihle ilgili konulardan hoşlanma düzeyi ile sözlü tarihe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunun görülmesi; öğrencilere tarih sevgisi kazandırıldığında sözlü tarihe yönelik tutumlarının da olumlu yönde gelişeceğini göstermektedir. Bu sebeple öğrencilere tarih sevgisi kazandıracak çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda hikâye kitaplarının okutulması yapılacak çalışmalar arasında yerini alabilir. Öğrencilere sözlü tarih çalışması ile ilgili proje çalışmaları yaptırarak sözlü tarihin, tarihin bir parçası olduğu gösterilebilir.
4. Sözlü tarih çalışması yapılırken öğrencilerin sözlü tarih çalışmasına yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirecek yöntem ve teknikler, yapılacak etkinliklerle ilgili araştırma yapılmalı, literatüre kazandırılmalıdır.
5. Öğretmenlerin sözlü tarihe yönelik olumlu tutum geliştirmesi, bu tür çalışmalarını etkin bir biçimde yapabilmesi ve öğrencilere gereken rehberliği sağlayabilmesi için bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.
6. Öğrencilerin ders kitaplarında sözlü tarihin ne olduğunu anlatacak örnek çalışmalara yer verilmelidir.

5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Öğrencilerle yapılacak çalışmalarda bu öğrencilerin ailelerinin görüşlerine dayanarak; ailelerin bu çalışmaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
2. Sınıf öğretmenlerinin, öğretmen adaylarının sözlü tarihe yönelik tutumları incelenebilir.
3. Öğrencilerin sözlü tarih çalışması sırasında karşılaştıkları sorunlarla ilgili araştırmalar yapılabilir.
4. Farklı sınıf düzeylerinde ve uygun konularda sözlü tarih çalışmaları yapılabilir.
5. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve tarih dersleri dışında konuları sözlü tarih çalışmasına uygun dersler için de sözlü tarih çalışmaları yapılabilir.
6. İlkokul düzeyinde sözlü tarih çalışması yaptırılan öğrenci grubuna, ortaokula geçtiklerinde de sözlü tarih çalışması yaptırılarak ilk çalışmada kazandıkları becerilere aynı düzeyde sahip olup olmadıklarına bakılacak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. (2016). Social Sciences And History Teacher Candidates' Attitudes Toward Oral History Studies. Efe, R., Koleva, I., Atasoy, E. and Cürebal, İ. (Eds.). *Developments in Educational Sciences içinde* (p. 386-394), Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Akbaba, B. ve Kılcan, B. (2012). Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (1), 1-10.
- Akbaba, B. ve Kılcan, B. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutumları. *İlköğretim Online*, 13(3), 746-758.
- Akbar, S. (2012). (Ortak ve Uygulayıcı Müdür), Diyalog Raporu – Orta Doğu ve Orta Asya’da Sözlü Tarih. The Hollings Center, İstanbul.
- Alleman, J. and Brophy, J. (1994). Taking Advantage Of Out Of School Opportunities For Meaningful Social Studies Learning. *The Social Studies*, 85(6), 262-267.
- Arslan, Y. (2012). *Yerel ve Sözlü Tarih Algısının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları (Tunceli Merkez Örneği)*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, Y. (2013). Sözlü Tarihin Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları (Tunceli Merkez Örneği). *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2(1), 1-29.
- Avcı Akçalı, A. ve Aslan, E. (2012). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 669-688.
- Balcı, A. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Bektaş, M. (2012). Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı. *Hayat Bilgisi Dersinin Dünü Bugünü*. S. Öğülmüş (Ed.). (İkinci Baskı), s. 13-28. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV) Türkiye Araştırmaları Merkezi (TAM) (2006). Sözlü Tarih Araştırmacıları İçin Pratik El Kılavuzu.

http://www.sozlutarikh.org.tr/userfiles/ModuleFiles/el_kitabi_9_1.pdf

adresinden 03.08.2017 tarihinde erişilmiştir.

- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*(On üçüncü Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Carlson, J. A. (2002). *Lloyd Burgess Sharp: An Oral History of A Career That Shaped Outdoor Education*. Unpublished PhD Thesis. Austin: Stephen F. Austin State University.
- Counce, S. (2008). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (İkinci Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çetin, F. ve Altınay, A. G. (2013). *Torunlar* (İkinci Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Danışman, F. ve Akın, R.C. (2011). *Bildiğin Gibi Değil* (Birinci Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Demircioğlu, İ.H. (26-28 Mayıs 2005). Sözlü Tarihin Bir Öğretim Yaklaşımı Olarak Tarih Derslerinde Kullanımı. *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Doğan, Y. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih*. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.). (Birinci Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Doney, J., Parker, S. G. and Freathy, R. (2017). Enriching The Historiography Of Religious Education: Insights From Oral Life History. *History of Education*, 46(4), 436-458.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Evans, G. E. (2003). *Teacher Preparation in Oral History for Anti-Racism Education*. Unpublished PhD Thesis. Chicago: University of Illinois.
- Fındık, Ö. (2012). *Kara Vagon Dersim- Kırım ve Sürgün* (Birinci Baskı). İstanbul: Fam Yayınları.
- Foran, A. (2008). An Outside Place For Social Studies. *Canadian Social Studies*, 41(1), 1-9. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1073946.pdf> adresinden 26.09.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Güçlü, M. (2013). Eğitim Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Uygulaması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 100-113.
- Gültekin, M. (2015). Çocuğun Yaşamından Dünyaya Açılan Pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı. M. Gültekin, (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Huerta, G. C. and Flemmer, L. A. (2000). Using Student- Generated Oral History Research in the Secondary Classroom. *The Social Studies*, 110–115.
- İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Düşünce Becerilerinin Sözlü Tarih Çalışmalarıyla Geliştirilmesi. <http://dspace.sozlutarikh.org.tr/handle/20.500.11834/403> adresinden 11. 07. 2017 tarihinde erişilmiştir.
- İncegöl, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jeong, J. (2004). *Analysis of The Factors And The Roles of Hrd in Organizational Learning Styles As Identified By Key Informants At Selected Corporations In The Republic of Korea*. Unpublished Doctoral Dissertation. Texas: Texas A and M University.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kabapınar, Y. ve İncegöl, S. (2016). Değişim ve Süreklilik Bağlamında Oyun ve Oyuna Bakmak: Bir Sözlü Tarih Çalışması. *Turkish History Education Journal*, 5 (1), 74-96.

- Kaplan, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Düşünce Becerilerinin Sözlü Tarih Çalışmalarıyla Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kaya, M. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih: Amaç, İçerik, Uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Klages, C. L. (1999). *Secondary Social Studies Students Engagement with Historical Thinking and Historical Empathy as They Use Oral History Interviews*. Unpublished PhD Thesis. Austin: The University of Texas.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide To Factor Analysis*. London: Routledge.
- Kumru, G. (2009). *Tarih Öğretimi Açısından Sözlü Tarih Yazımı: Karaca Ahmet Dergahı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurtdede Fidan, N. (2017). Opinions of the Classroom Teachers about Oral History Method in Social Studies Courses. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (1), 269-282.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kyvig, D. E. ve Marty, M. A. (2011). *Yanı Başımızdaki Tarih*. (Çev. N. Özsoy). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1982' de yayımlandı).
- Miller, D. E. ve Miller, L. T. (2006). *Tanıkların Dilinden Ermeni Soykırımı* (Birinci Baskı). İstanbul: Peri Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (4-5. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2015). *İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2017). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2017a). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum* (Birinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Özer, E. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel ve Sözlü Tarih Etkinliklerinin Programlanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde, s. 21-50. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*. C. Öztürk (Ed.). (Üçüncü Baskı), s. 1- 31. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, S. (2010). Türkiye’de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar. *Millî Folklor Dergisi*, 22 (87), 13-26.
- Öztürkmen, A. (1998). Sözlü Tarihin Yerel Tarih Araştırmalarına Katkısı. *Yerel Tarih*, 1(1), 12-15.
- Öztürkmen, A. (2002). Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplinin Cazibesi. *Toplum ve Bilim*, 91, 115-121.
- Penyak, L. M. and Duray, P. B. (1999). Oral History and Problematic Questions Promote Issues-Centered Education. *The Social Studies*, 68–71.
- Sağlam, H. İ. (2007). Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşleri Işığında Sosyal Bilgiler Dersi İçeriklerinin Karşılaştırılması. E. Erginer (Ed.), *XVI. Ulusal*

Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı içinde (I. Cilt, s. 431-436).
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Sağlam, H. İ. (2015). Hayat Bilgisi Öğretimi. *Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış: Hayat Bilgisi*. M. Gültekin (Ed.). (Birinci Baskı), s. 2-14. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sağlam, H. İ. (2017). İlkokulda İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Öğretimi. R. Turan (Ed.). *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler için İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Sağlam, H. İ. ve Sayımlı, S. (2018). Oral History Attitude Scale (OHAS) Validity and Reliability Study. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 5(1), 1-8. DOI Number [10.17220/ijpes.2018.01.001](https://doi.org/10.17220/ijpes.2018.01.001)

Sağlam, M. (2012). Türkiye’de Eğitime Özgü Çalışmalarda Sözlü Tarih Yönteminin Yeri Üzerine Bir Deneme. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 817-826.

Sanders, L. E. (2005). *Fleshing Out The Voices: The Psychological Effects of Physical Punishment in Schools*. Unpublished PhD Thesis, Norman/Oklohoma: University of Oklohoma, Graduate College.

Sarı, İ. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Ünitelerinde Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sarı, İ. (2006). Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi. *TSA*, 10(3), 109-122.

Sarı, İ. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Shopes, L. (2008). What is Oral History. Making Sense of Evidence Series On History Matters: The U.S. Survey on the Web.

Somersan, S. (1998). Sözlü Tarih, Araştırmacılık ve Tarih Yazımına Katılım. S. Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s.381-392). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Tan, M. (1997). Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk. *Birinci Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde (ss. 31-56). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Tangulu, Z. (2014). Analysis on Oral History Attitudes of Pre-service Teachers. *Kamla-Raj*, 18 (3), 959-968.
- Tarih Nedir. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59b013fe1cfb62.69390646 adresinden 06.09.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Tarih Vakfı. (2016). *Sözlü Tarih Kılavuzu*. <http://tarihvakfi.org.tr/Proje/kilavuzkitaplarveKaynakca/15> adresinden 02.08.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. 9. Baskı, Ankara: Yargı Yayınları.
- Thos, J. (2013). *Tarihin Peşinde*. (Çev. Ö. Arıkan). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1984'de yayımlandı).
- Tonbul, T. (2010). *Üçüncü Hizmet Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Problemlerine İlişkin Bir Sözlü Tarih Araştırması (1995-2005)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, S. (2003). *Türkiye' de Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Bir Sözlü Tarih Araştırması (1937-1954)*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. *Anlamlı Öğrenme İçin Etkili Öğretim Stratejileri*. C. Öztürk (Ed.). (Üçüncü Baskı), s.78-110. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- WEB1, Sözlü Tarih ve Görüşme Teknikleri. <http://www.bgst.org/okuma-tartisma/sozlu-tarih-ve-gorusme-teknikleri> adresinden 20. 07. 2017 tarihinde erişilmiştir.

WEB2, Görüşme Nedir. <http://www.dersimiz.com/terimler-sozlugu/Gorusme-Nedir-38761.html> adresinden 24. 07. 2017 tarihinde erişilmiştir.

WEB3, Tarih Vakfi Sözlü Tarih Kılavuzu.
<http://tarihvakfi.org.tr/Proje/kilavuzkitaplarve kaynakca/15> adresinden
28.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu ve Sözlü Tarih Tutum Ölçeği (STTÖ)

AÇIKLAMA

Kıymetli Öğrencim,

Burada, “Sözlü Tarih”le ilgili bir durum değerlendirilmesi yapılmak istenmektedir. Bu nedenle, lütfen, soruları dikkatli bir biçimde okuyup cevaplayınız. Size en uygun olan seçeneğin önüne (X) işareti koyunuz ve cevapsız soru bırakmayınız. İlgili ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz

( ) Kız

( ) Erkek

2. Kaçınıcı sınıf öğrencisisiniz?

( ) 3. Sınıf

( ) 4. Sınıf

3. Okul türünüz?

( ) Özel okul

( ) Devlet okulu

4. Evinizde; dede, anneanne, babaanne gibi bir aile büyüğünüzle birlikte mi yaşamaktasınız?

( ) Evet

( ) Hayır

5.Size göre ailenizin gelir durumu nasıldır?

- Düşüktür
 Orta düzeydedir
 Yüksek düzeydedir

6.Evinizde kendinize ait bir odanız var mı?

- Var
 Yok

7.Tarihle ilgili dersler, konular hoşunuza gider mi?

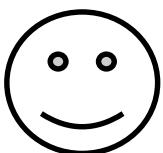
- Hoşuma gitmez
 Biraz hoşuma gider
 Çok hoşuma gider

8. Annenizle babanızın birlikte mi yaşıyorlar?

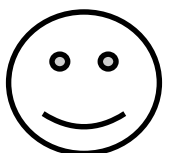
- Evet
 Hayır

Lütfen 2. sayfaya geçiniz.

	Görüşlerinizi “Katılmıyorum”, “Biraz katılıyorum” ve “Tam katılıyorum” seçeneklerinden size en uygun olanını (X) işaretiyle işaretleyerek belirtiniz.	Katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Tam katılıyorum
	<u>Babanne, dede, anneanne gibi aile büyüğümün ...</u>			
1	çocukluğunu anlatması hoşuma gider	( )	( )	( )
2	çocukluk fotoğraflarının taşıdığı anıları dinlemekten hoşlanırım	( )	( )	( )
3	çocukken sevindiği şeyleri anlatmasından sıkılmam	( )	( )	( )
4	çocukluk anılarını dinlemek hoşuma gider	( )	( )	( )
5	bayram anılarını dinlemek hoşuma gider	( )	( )	( )
6	soyadımızın nereden geldiğini anlatması hoşuma gider	( )	( )	( )
7	aile büyüklerim ile ilgili anılarını anlatması beni mutlu eder	( )	( )	( )
8	anne ve babamla ilgili anıları anlatması hoşuma gider	( )	( )	( )
9	çocukken giydiği kıyafetler ilgimi çeker	( )	( )	( )
10	çocukken okuduğu kitaplardan bahsetmesi hoşuma gider	( )	( )	( )
11	çocukken oynadığı oyuncakları tarif etmesini isterim	( )	( )	( )
12	çocukken dinlediği şarkıları mırıldandığında sıkılmadan dinlerim	( )	( )	( )
13	komşularıyla olan anılarını can kulağıyla dinlerim	( )	( )	( )
14	kullandığı ev araçlarını tarif etmesini isterim	( )	( )	( )
15	kullandığı iletişim araçları ile ilgili anılarını dinlemekten hoşlanırım	( )	( )	( )

Teşekkür ederim...

EK-2: İZİN YAZISI

08/09/2017-E.13185

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 67236739/044/
Konu : Anket Uygulama Sinem
SAYIMLI

İLGİLİ MAKAMA

Enstitümüz Temel Eğitim EABD Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans 1670Y48002 numaralı öğrencisi Sinem SAYIMLI yüksek lisans tez araştırması kapsamında; "*Sözlü Tarih Çalışmasına Yönelik Tutum Ölçeğini*" uygulamak istemektedir. Uygun gördüğümüz takdirde ölçeği uygulaması için gerekli izin kolaylığının sağlanması hususunda gereğini arz ederim.

Doç.Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Müdür

07/09/2017 B.İşl.
07/09/2017 Enst.Sek.

H.M.ARIKAN
H.F.TATAROĞLU

ÖĞRENCİNİN

ADI SOYADI : Sinem SAYIMLI
NUMARASI : 1670y48002
PROGRAMI : Temel Eğitim
ANABİLİM DALI : Temel Eğitim
BİLİM DALI : Sınıf Eğitimi
ANKET KONUSU : Sözlü Tarih Çalışmasına Yönelik Tutum Ölçeği

ANKETİN UYGULANACAĞI KİŞİ VEYA KURUMLAR:

ADAPAZARI: 21 Haziran İlkokulu, Karaosman İlkokulu, Şahin Okulları,
SERDİVAN: Bahçelievler Gazi İlkokulu, Mehmet Zorlu İlkokulu, Özel Serdivan Kale Elit
İlkokulu, Özel Neva Okulları, SAÜ Vakfı Özel Okulları.

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından söz konusu anketin uygulanmasında bir sakınca
görülmemektedir. Bilgilerinize arz olunur.

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Danışman

Prof. Dr. Ayşe Güler KÜÇÜKTURAN
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

EKLER

- 1- Anket Formu
- 2- Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi uyarınca belirlenen formlar

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 10284503-605.01-E.16353474
Konu : Araştırma İzinleri

10.10.2017

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Sakarya Üniversitesinin 08/09/2017 tarih ve 67236739/044-/13185 sayılı yazılan.

Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü EABD sınıf eğitimi Bilim Dalı, yüksek lisans öğrencisi Sinem SAYIMLI tarafından "Sözlü Tarih Çalışmasına Yönelik Tutum Ölçeği" konulu anket çalışması ile ilgili Müdürlük Makamından alınan 05/10/2017 tarih ve 15968434 sayılı onay örneği ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Pervin TÖRE
Vali a.

İl Millî Eğitim Müdürü

Eki: Müdürlük Oluru (1 Adet)

DAĞITIM:

Adapazarı ve Serdivan Kaymakamlığına
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müd)

Güvenli Elektronik İmza ile
Aslı ile Aynıdır

11-10-2017

Fatih ADEMOĞLU

Resmî Daireler Kampüsü
B Blok 54290 Adapazarı / SAKARYA
<http://sakarya.meb.gov.tr/temelgitim54@meb.gov.tr>

Ayrıntılı Bilgi İçin :Memur : İsa GEM
Tel : 0 264 251 36 14-15-16
Fax :0 264 251 36 04

Doğru ve güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://ekvatikongre.meb.gov.tr/adresizden> C054-205c-36e0-9c53-a0ee koda ile teyit edilebilir.

ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Sinem SAYIMLI, 18.11.1993 yılında Sakarya'da doğdu. İlköğretim ve orta öğretimini Sakarya'da tamamladı. 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Sakarya'nın Serdivan ilçesinde özel bir kurumda sınıf öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

Eposta: sayimli_sinem@hotmail.com

